

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «АНАЛІТИЧНІ ЦЕНТРИ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ТА НІМЕЧЧИНИ:
ОРГАНІЗАЦІЯ, ЗАСАДИ ТА НАЙВАЖЛИВІШІ
НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ»

на здобуття освітнього ступеня магістра

зі спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа

освітньо-професійної програми Управління інформаційно-комунікаційною
діяльністю

*Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело*

Олександр БЕССОНОВ

Виконав:	здобувач вищої освіти групи ДЗДМ-61 Олександр БЕССОНОВ
Керівник:	Наталія ДУБОВИК к.політ.н., доц.
Рецензент:	Олена КОЖЕДУБ к.соц.н., доц.

КИЇВ 2025

ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
Навчально-науковий інститут менеджменту та підприємництва
Кафедра документознавства та інформаційної діяльності

Ступінь вищої освіти магістр

Спеціальність 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа

Освітньо-професійна програма Управління інформаційно-комунікаційною діяльністю

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри документознавства та
інформаційної діяльності

_____ Тетяна СИДОРЕНКО

«_____» _____ 20 ____ р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Бессонов Олександр Павлович

Тема кваліфікаційної роботи: «Аналітичні центри Великобританії та Німеччини: організація, засади та найважливіші напрямки діяльності».

керівник кваліфікаційної роботи Наталія Дубовик канд. політ. наук, доцент

затверджені наказом Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій від «15» жовтня 2024 р. № 320

2. Строк подання кваліфікаційної роботи «16» грудня 2024 р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи:

Мета цього дослідження полягає у вивченні діяльності аналітичних центрів Великобританії та Німеччини, з'ясуванні їхньої організації, відносин з органами державної влади, вивченні аналітичної продукції що стосується російсько-української війни та дослідженні перспектив співпраці німецьких і британських аналітиків з експертним середовищем України.

Об'єкт дослідження – аналітичні центри Великобританії та Німеччини.

Предмет дослідження – організація, засади та найважливіші напрямки діяльності британських та німецьких аналітичних центрів.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Роль і значення аналітичних центрів в системі державної безпеки у працях вітчизняних та зарубіжних науковців.

2. Аналітичні центри Великобританії.

3. Аналітичні центри Німеччини.

5. Перелік ілюстративного матеріалу: *презентація*

4. Дата видачі завдання «09» вересня 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Визначення тематики, вибір наукового керівника, уточнення теми	09.09.2024	виконано
2	Розроблення та складання плану кваліфікаційної магістерської роботи	17.09.2024	виконано
3	Підготовка 1 розділу	08.10.2024	виконано
4	Підготовка 2 розділу	29.10.2024	виконано
5	Підготовка 3 розділу	22.11.2024	виконано
6	Висновки	29.11.2024	виконано
7	Підготовка остаточного варіанта роботи	12.12.2024	виконано
8	Написання відгуку науковим керівником	13.12.2024	виконано
9	Оформлення та представлення роботи на кафедру та перевірка на плагіат	16.12.2024	виконано
10	Підготовка доповіді, презентації та ілюстративного матеріалу, рецензія	18.12.2024	виконано
11	Попередній захист роботи	20.12.2024	виконано
12	Основний захист кваліфікаційної магістерської роботи	21.01.2025	

Здобувачка вищої освіти _____ Олександр БЕССОНОВ

Керівник кваліфікаційної _____ Наталія ДУБОВИК

РЕФЕРАТ

Текстова частина кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня магістра: 62 стор., 67 джерел.

Мета роботи. Вивчення діяльності аналітичних центрів Великобританії та Німеччини, з'ясування їхньої організації, відносин з органами державної влади, вивчення аналітичної продукції що стосується російсько-української війни та дослідження перспектив співпраці німецьких і британських аналітиків з експертним середовищем України.

Об'єкт дослідження. Аналітичні центри Великобританії та Німеччини.

Предмет дослідження. Організація, засади та найважливіші напрямки діяльності британських та німецьких аналітичних центрів.

Методи дослідження. У нашій роботі було застосовано метод системного аналізу, який дозволив створити основи для логічного і послідовного підходу для аналізу організації, засад та найважливіших напрямків діяльності експертного середовища в системі аналітичних центрів Великобританії і Німеччини.

Короткий зміст роботи. У кваліфікаційній роботі було проведено ґрунтовний аналіз наукових досліджень зарубіжних і вітчизняних вчених, які вивчали роль фабрик думок Великобританії та Німеччини у формуванні внутрішньої та зовнішньої політики цих держав; проаналізовано організація, система фінансування та співпраця з урядом аналітичних центрів Великобританії; досліджено систему партійних фондів Німеччини як оригінальну форму експертних осередків цієї країни, особливості їхньої роботи за кордоном, в тому числі в Україні, а також систему їхнього фінансування.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: «Think Tanks», «мозкові центри», зовнішня політика Німеччини, «Global Go To Think Tank Index», Chatham House, Adam Smith Institute, стратегічне прогнозування, Німеччина, Великобританія.

ABSTRACT

Text of the qualification paper for obtaining the educational degree of Master: 62 pages, 67 references.

Study purpose. To examine the activities of think tanks in the United Kingdom and Germany, explore their organisation, relations with government authorities, analyse analytical outputs related to the Russia-Ukraine war, and investigate the prospects of cooperation between German and British analysts and the Ukrainian expert community.

Study object. Think tanks in the United Kingdom and Germany.

Study subject. Organisation, principles, and key areas of activity of British and German think tanks.

Research methods. The study employed the method of systems analysis, which enabled the development of a logical and consistent approach to analysing the organisation, principles, and key areas of activity of the expert environment within the think tanks of the United Kingdom and Germany.

Summary of the paper. The qualification paper provides a comprehensive analysis of academic research by foreign and domestic scholars who have studied the role of think tanks in the UK and Germany in shaping the internal and foreign policies of these countries. It examines the organisation, funding systems, and collaboration with the government of British think tanks. Additionally, it investigates the German system of party-affiliated foundations as a unique form of expert centres, their operations abroad, including in Ukraine, and their funding mechanisms.

KEYWORDS: «Think Tanks», «brain centers», German foreign policy, «GlobalGoToThinkTankIndex», Chatham House, Adam Smith Institute, strategic forecasting, Germany, United Kingdom.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ АНАЛІТИЧНИХ ЦЕНТРІВ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ У ПРАЦЯХ ВІТЧИЗНЯНИХ ТА ЗАРУБІЖНИХ НАУКОВЦІВ.....	11
1.1. Аналітичні центри та їхня роль у захисті безпеки держави і суспільства.....	11
1.2. Праці зарубіжних та вітчизняних науковців про організацію, засади і напрямки роботи аналітичних центрів країн ЄС, Великобританії та Німеччини.....	13
РОЗДІЛ 2. АНАЛІТИЧНІ ЦЕНТРИ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ.....	23
2.1. Королівський інститут міжнародних відносин (Chatham House), його діяльність. Аналітичні звіти «The Russian Challenge» та «Struggle for Ukraine».....	23
2.2. Інститут Адама Сміта (Adam Smith Institute), найважливіші засади і напрямки його роботи. Аналітичні центри британських неурядових організацій.....	28
2.3. Британський досвід у розвитку аналітичних центрів України.....	30
РОЗДІЛ 3. АНАЛІТИЧНІ ЦЕНТРИ НІМЕЧЧИНИ.....	35
3.1. Система партійних аналітичних центрів: особливості роботи та фінансування.....	35
3.2. Провідні аналітичні центри сучасної Німеччини. Аналітична записка Німецької Ради з міжнародних відносин (DGAP) «Запобігання наступної війни» (2023 р.).....	40
3.3. Робота німецьких аналітичних центрів в Україні, перспективи співпраці німецьких та українських експертів.....	45
ВИСНОВКИ.....	52
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ.....	56

ВСТУП

Актуальність дослідження. Події російсько-української війни та початок повномасштабного вторгнення Росії на територію України поставили на порядок денний питання про якість експертної роботи аналітичних центрів розвинених держав, прямим обов'язком яких є інформування урядів своїх країн про динаміку розвитку суспільно-політичних, гуманітарних та військових процесів у різних регіонах світу. Заявлена готовність країни-агресора перемогти Україну протягом трьох днів, а також прогнози західних аналітиків про обмеженість можливостей української оборони кількома тижнями, засвідчують серйозні прорахунки у військово-політичних дослідженнях експертів як в Росії, так і в країнах Заходу. Саме тому перед науковим середовищем України і союзних їй західних держав вже зараз постає ціла низка проблем які потребують свого розв'язання, оскільки вивчення досвіду згаданих помилок і прорахунків має сприяти покращенню роботи аналітичних центрів, а також новому погляду на їхню роль в побудові внутрішньої та зовнішньої політики держави.

Спектр можливих досліджень є дуже широкий. В їхньому числі – алгоритм дослідження експерта, адже хибні прогнози про здатність української оборони явно свідчать про формалістичний підхід експертів щодо розрахунку шансів до опору армії та суспільства нашої держави. В цьому випадку поважним аналітикам явно бракувало знань з історії, культури та бойових традицій українського народу, специфіки міжнаціональних стосунків в нашій державі, особливостей побудови громадянського суспільства та потенційних можливостей української економіки. Це, в свою чергу, порушує питання про підготовку політичних аналітиків і стає темою для дискусії про суму компетенцій експертів, які мають надавати політикам і урядам рекомендації щодо формування політичного курсу держави.

Іншим актуальним напрямком досліджень є комунікація аналітичних центрів з органами державної влади, здатністю експертного середовища впливати на формування політичного курсу в умовах кризи. Важливою темою

для наукових розвідок є тема співпраці аналітичних центрів і громадянського суспільства в умовах агресивних інформаційних воєн.

Зі спектру актуальних тем що стосуються проблем політичної аналітики нами була вибране питання досвіду діяльності аналітичних центрів союзних Україні держав - Великобританії та Німеччини, з акцентом на їхній досвід організації, головних засад та напрямків роботи.

Мета дослідження. Мета визначає завдання дослідження. В їхньому числі:

- встановити роль і значення аналітичних центрів країн західного світу у захисті інтересів суспільства і держави в умовах сучасності.
- дослідити наукові розвідки вітчизняних та зарубіжних вчених, в яких досліджуються проблеми функціонування експертних осередків країн Західної Європи.
- проаналізувати діяльність провідних фабрик думок Великобританії (Chatham House та Adam Smith Institute) а також їхню роль у формуванні політичного курсу Сполученого королівства.
- вивчити досвід діяльності аналітичних центрів Великобританії за кордоном (зокрема в Україні) у справі зміцнення демократії та встановлення взаємовигідних міждержавних взаємин.
- дослідити систему партійних фондів як оригінальної форми експертних осередків Німеччини, вивчити їхню аналітичну продукцію що стосується проблем російсько-української війни (Аналітична записка Німецької Ради з міжнародних відносин «Запобігання наступної війни»).
- вивчити основні напрямки роботи німецьких партійних фондів в Україні, прослідкувати їхню взаємодію з українською владою і суспільством, проаналізувати перспективи співпраці експертних середовищ Німеччини та України в майбутньому.

Об'єкт дослідження. Аналітичні центри Великобританії та Німеччини.

Предмет дослідження. Організація, засади та найважливіші напрямки діяльності британських та німецьких аналітичних центрів.

Методи дослідження. У нашій роботі було застосовано метод системного аналізу, який дозволив створити основи для логічного і послідовного підходу для аналізу організації, засад та найважливіших напрямків діяльності експертного середовища в системі аналітичних центрів Великобританії і Німеччини.

Наукова новизна дослідження визначається такими здобутками:

- ґрунтовно досліджено праці вітчизняних та зарубіжних науковців щодо організації, фінансування та експертної роботи фабрик думок країн Європейського Союзу; відзначено праці Джеймса МакГанна, Діани Стоун, Мартина Тунерта та ін.
- проаналізована аналітична продукція Королівського інституту міжнародних відносин (Chatham House), зокрема його звіти «The Russian Challenge» та «Struggle for Ukraine».
- вивчена діяльність Інституту Адама Сміта (Adam Smith Institute) а також роль їхніх експертів в реалізації внутрішньої політики прем'єр-міністра Великобританії Маргарет Тетчер.
- досліджено експертну продукцію Німецької Ради з міжнародних відносин (DGAP), детально проаналізовано аналітичну записку «Запобігання наступної війни» (2023 р.).
- досліджено вплив німецьких аналітичних центрів на розвиток вітчизняного експертного середовища; відзначена роль Фондів Фрідріха Еберта, Конрада Аденауера, Інституту європейської політики в Берліні та цілого ряду інших.

Практичне значення одержаних результатів. Кваліфікаційна робота носить науково-прикладний характер. Її результати можна використати у навчальному процесі в рамках освітньої програми за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», зокрема у викладанні дисципліни «Політична аналітика і прогнозування».

Апробація результатів дослідження. Бессонов О. П. Вплив аналітичних центрів на внутрішню та зовнішню політику Великобританії. Друга всеукраїнська науково-практична інтернет конференція: «Соціальні комунікації

в умовах глобалізації суспільства: виклики та перспективи» 07 листопада 2024. Київ: ДУІКТ, 2024. с. 10. URL: https://duikt.edu.ua/uploads/p_2661_96111404.pdf

Структура й обсяг кваліфікаційної роботи. Структура магістерської кваліфікаційної роботи відповідає визначеним меті й завданням. Вона складається зі вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків, переліку посилань. Загальний обсяг роботи складає 62 сторінки, оригінальний текст – 53 сторінки.

РОЗДІЛ 1.

Роль і значення аналітичних центрів в системі державної безпеки у працях вітчизняних та зарубіжних науковців

1.1. Аналітичні центри та їхня роль у захисті безпеки держави і суспільства

В умовах глобалізації та інформатизації сучасного світу принципово змінюються система як внутрішніх відносин в державах, так і технології формування міжнародних відносин. Збільшується кількість факторів, які впливають на політичні процеси. Йдеться, передусім, про високий ступінь поінформованості суспільства, а також збільшення впливу міжурядових та неурядових організацій здатних впливати на суспільно-політичні процеси. Це змушує політичних та державних діячів зважати на суспільну думку своїх країн, а також на реакцію численних міжнародних організацій, зацікавлених у сприятливому для власних інтересів розв'язанні міжнародних проблем. За таких обставин уряди країн, а також окремі політики все частіше потребують консультацій та експертних оцінок з боку фахівців-аналітиків без яких стає неможливо формувати зважені державні рішення.

Слід також мати на увазі що в багатьох країнах (передусім тих що претендують на світове чи регіональне лідерство) політики а також державні службовці і чиновники мають справу з величезним обсягом інформації, як на електронних, так і на паперових носіях. Проблема полягає в тому, що ця інформація дуже часто є безсистемною, ненадійною або викривленою тими, хто поширює її у своїх інтересах. Крім того, частина інформації може мати суто технічний характер, справжню цінність якої політики широкого профілю не зможуть зрозуміти без консультації спеціалістів. Певна частина інформації може бути непрактичною або непотрібною, оскільки може суперечити світогляду та ідеології її адресатів. Країни що розвиваються мають дещо інші проблеми з інформацією. Там базова інформація, необхідна для урядів і політиків, часто

буває неповною. Саме тому додаткові дані потребують пошуку з подальшим аналізом та надання їм форми, придатної для використання державними службовцями та парламентарями [6].

Відомо, що в політиці інформація лише тоді стає дієвою силою, якщо вона подається в потрібний час і в потрібній формі. В реальних умовах політики часто змушені діяти швидко і приймати рішення виходячи з тієї інформації, яку вони по факту мають. В разі, якщо вона не є достовірною, політичні рішення не можуть бути ефективними. Саме тому політики і державні службовці, зацікавленим в політичному процесі, потребують таку інформацію, яка би була своєчасною, надійною, зрозумілою і корисною. Є багато потенційних джерел необхідної політикам інформації. В їхньому числі уряд та органи державної влади, вчені в університетах та науково-дослідних установах, комерційні компанії, міжнародні організації, тощо. Проте, після Першої світової війни, політики та державні службовці для успішного виконання своїх обов'язків почали все частіше звертатися за консультаціями до спеціалізованих інститутів. Досвід великої війни продемонстрував, наскільки фатальними для держав і світу в цілому можуть бути стратегічні рішення політиків, які приймаються на основі неперевіреної або відверто неправдивої інформації. За таких обставин почали створюватися незалежні організації що займаються дослідженням державної політики, відомі під назвою «мозкові» або «аналітичні» центри. Саме вони покликані задовольняти потребу політиків і державних службовців в інформації та системному аналізі, який безпосередньо пов'язаний з прийняттям політичних рішень [6].

Саме за таких обставин на початку XX ст. постали перші центри політичної аналітики – Фонд Карнегі за міжнародний мир (1910), Кільський інститут міжнародної економіки (1914), Королівський інститут міжнародних відносин (1920) та ін. Подальший розвиток громадянського суспільства також став стимулом підвищення інтересу до експертних центрів як альтернативного джерела інформації з проблем міжнародної та внутрішньої політики. При цьому слід зазначити, що протягом першої половини – середини XX ст. більша частина

незалежних аналітичних центрів, які досліджували і надавали консультації з питань державної політики, розміщувалися в США. Це пояснюється масштабістю зовнішньополітичних завдань цієї країни з огляду на її геополітичне значення за результатом двох світових воєн. Експертні осередки існували також в Канаді і країнах Західної Європи, але їх було набагато менше. В країнах Азії давні традиції аналітичних центрів має Японія; але їх незалежність суттєво обмежена внаслідок тісних зв'язків з корпораціями та міністерствами [6].

Стрімке зростання аналітичних центрів в світі спостерігалось з 70-х років ХХ ст. як наслідок глобалізації; цей процес отримав додатковий стимул у середині 80-х років після завершення Холодної війни та появою необхідності вирішення нових транснаціональних проблем. При цьому, третина нині існуючих експертних центрів була створена починаючи з 1970 року, в той час як більше половини з 1980 року. На сьогодні центри політичної аналітики (або «мозкові центри») існують у більшості країн; вони функціонують в різних політичних системах, виконують різноманітні завдання пов'язані з політикою, мають різні організаційні форми. Проте, виконуючи спільну базову функцію (привносити у політичний процес компетентний аналіз суспільних процесів) не всі експертні осередки мають однаковий ступінь правової, фінансової та інтелектуальної незалежності. Саме тому, завдання, яке стоїть перед усіма «мозковими центрами» на сучасному етапі полягає в досягненні і збереженні необхідного рівня незалежності який би дав можливість переконливо і неупереджено «говорити правду владі» [3, С.1-200].

1.2. Праці зарубіжних та вітчизняних науковців про організацію, засади і напрямки роботи аналітичних центрів країн ЄС, Великобританії та Німеччини

Роль і місце аналітичних центрів у побудові системи як внутрішньої безпеки держав, так і на рівні міжнародних відносин лишається актуальною науковою проблемою для українських та зарубіжних науковців.

Одним із провідних іноземних експертів, які порушували у своїх дослідженнях згадані проблеми, був науковий співробітник Науково-дослідного інституту зовнішньої політики (США) Джеймс МакГанн (James G. McGann), який ще на рубежі нульових років підняв концептуальне питання про роль аналітичних осередків (мозкових центрів) у формуванні зовнішньої політики держави. У своїй статті «Мозкові центри та глобалізація зовнішньої політики» (вперше побачила світ 2002 року) автор наголосив, що в умовах глобалізації формування зовнішньополітичного курсу держави перестало бути прерогативою лише дипломатичного корпусу. З цього приводу він зазначав: «В минулому міжнародні стосунки були виключною прерогативою дипломатів, співробітників урядових структур і загалом держав. Проте сучасні політики при формуванні зовнішньої політики зобов'язані брати до уваги різноманітний набір міжнародних структур, що включає такі організації як CNN, Аль-Джазіра (الجزيرة), Міжнародний комітет за заборону мін, Грінпіс, Дойче Банк, Аль-Кайда (القاعدة), Асоціація країн Південно-Східної Азії» (ASEAN), Організація країн-експортерів нафти (ОПЕК) та інші. Хоча ці дійові особи [міжнародної комунікації] не є породженням глобалізації, але саме глобалізація розширила їхні можливості» [6]. Автор статті підкреслює, що в умовах інформаційно насиченого світу окремі політики і уряди в цілому постійно сикаються з проблемою залучення експертів для підготовки зважених та науково обґрунтованих рішень. «Політикам потрібна базова інформація про світ і про суспільство яким вони керують – наголошував Джеймс МакГанн – вони повинні знати про те, наскільки є ефективним нинішній політичний курс, які можливі альтернативи, їх можлива витратність та їхні наслідки» [6]. В такий спосіб автор більше 20 років тому окреслив значення аналітичних (мозкових) центрів для ефективного управління державою і суспільством в умовах глобалізованого світу.

Висновки Джеймса МакГанна є надзвичайно актуальними в сучасних умовах, коли агресія Російської Федерації проти України поставила під сумнів не лише дієвість міжнародного права, але також ефективність глобальної системи міжнародної безпеки. Питання про захист державного суверенітету,

територіальної цілісності, забезпечення економічних та культурних інтересів можливе лише за умови, якщо політики та державні діячі матимуть адекватну інформацію як про суспільство власної країни, так і про зовнішньополітичні стратегії своїх сусідів. Саме так треба розуміти слова Джеймса МакГанна про те, що політикам потрібна базова інформація про світ і про суспільство яким вони керують. При цьому слід наголосити, що саме політичні аналітики є тими спеціалістами, місія яких полягає у створенні якісного інтелектуального продукту про тенденції розвитку сучасного світу.

Крім Джеймса МакГанна теоретичними розробками, пов'язаними зі згаданою проблематикою, зайнялися науковці різних країн світу. Так, визначення терміну «аналітичний центр», як організацію, що проводить дослідження державної політики, сформулював японський науковець Такахіро Судзукі [63]; теоретичні та практичні проблеми функціонування недержавних аналітичних центрів були в центрі уваги британської експертки Діани Стоун [60, С.1-286], німецького дослідника Мартина Тунерта [65], польського науковця Войтеха Зійтара [66, С.1-146] та ін.

Поряд із загальнотеоретичними працями, присвяченими значенню аналітичних центрів в політичному житті сучасного світу, з'явилися наукові дослідження в яких вивчалася діяльність експертних осередків в окремих країнах світу, в тому числі Великобританії та Німеччині.

Так, аналітичні центри Великобританії досліджувалися багатьма науковцями як у Об'єднаному королівстві, так і в інших країнах Європи. Наприклад, одним із провідних спеціалістів зазначеної теми є іспанський науковець Іван Медіна-Іборра. Він є автором наукових розвідок про історію та діяльність провідних аналітичних центрів Великобританії, в числі яких Chatham House, International Institute for Strategic Studies та Royal United Services Institute. На основі своїх досліджень автор підкреслює, що найвищу ефективність аналітичної роботи продемонстрував Chatham House який, протягом своєї історії заявив себе дійсно незалежним експертним центром, з яким можна порівнювати роботу інших аналітичних осередків Європи і світу [57, С.46-74].

Британський дослідник Е. Копелан, який є фахівцем у сфері політики, освіти і технологій, вивчає роботу аналітичних центрів Великобританії в порівнянні з експертними дослідженнями науковців, які працюють в установах вищої освіти. Він наголошує, що на якість і специфіку їхньої роботи впливають корпоративні правила, з якими змушені рахуватися експерти. Наприклад, спеціалісти аналітичних центрів націлені на досягнення змін в політиці, і реалізація цього показника є важливим свідченням успішності їхньої роботи. Натомість мірилом цінності експертних досліджень науковців є цитування їхніх доповідей; питання про те, наскільки чинна влада та політична еліта прислухається до рекомендацій аналітиків з числа викладачів, ніяк не впливає на їхній рейтинг [46]. В такий спосіб автор порушує актуальну проблему про рівень якості аналітичних розвідок експертів, що працюють в системі вищої освіти країн Заходу. Націлені на досягнення наукового результату, звільнені від необхідності впроваджувати свої висновки у практичному житті, пов'язанні формалістичними вимогами до своєї роботи, університетські аналітики західних країн мало чим можуть допомогти політикам і державним діячам.

Значну увагу науковці приділили увагу проблемі впливу аналітичних центрів Великобританії на прийняття політичних рішень владою цієї країни. Важливою в цьому сенсі є наукова розвідка Гая Лоджа (дослідника аналітичного центру Institute for Public Policy Research) та Вілла Пакстона (старшого радника з питань політики в уряді Великобританії) під назвою «Інновації в аналітичних центрах». Автори встановили, що вплив аналітичних центрів на уряд Об'єднаного королівства може бути реалізований кількома способами.

1. Прямий вплив. Відбувається шляхом розробки пропозицій і рекомендацій, які приймає уряд.
2. Непрямий вплив. Відбувається, коли уряд частково враховує рекомендації аналітиків.
3. Вплив за посередництвом суспільної думки. Відбувається шляхом проведення відкритих дебатів і суспільної дискусії, до яких може прислухатися влада.

4. Вплив шляхом тиску на владу. Відбувається у випадку зловживань владних структур, які викриваються завдяки проведенню моніторингу, журналістських розслідувань, тощо [56, С.28].

Висновки Гая Лоджа та Вілла Пакстона є важливими з огляду на розуміння технології впливу аналітичного середовища на уряди своїх країн в умовах політичної культури західної демократії. Подібний досвід може бути важливим для України, стратегічним завданням якої є рух до членства в Європейському Союзі та участі в оборонному альянсі НАТО.

В експертному та науковому середовищі Великобританії обговорюється також актуальне питання про фінансування аналітичних центрів З'єднаного королівства. В цьому сенсі важливим є звіт члена Парламенту (члена Палати Громад) Н. Мутебі. Авторка навела можливі способи фінансування експертних осередків, підкресливши їх дієвість. Малися на увазі фінансування за участю Комісії з благодійності Великобританії, використання ресурсів Національної лотореї, можливого залучення Асоціації благодійних фондів, тощо [58, С.7]. Звіт Н. Мутебі є важливим з точки зору розв'язання проблем, пов'язаних із фінансовим забезпеченням фабрик думок; в даному випадку пропонується схема їхнього забезпечення яка не ставить в залежність експертів від зацікавлених сил, пов'язаних з конкретними політичними колами або державними органами країни.

Діяльність аналітичних центрів Німеччини досліджувалася цілою низкою німецьких науковців, в об'єктиві аналізу яких була діяльність партійних фондів при німецькому парламенті та провідних наукових установ які мають впливові експертні осередки. В їхньому числі історик Бернд Браун, спеціаліст з історії робітничого руху і Веймарської республіки. Він також є автором дослідження історії Фонду Фрідріха Еберта в якому він підсумовував досягнення цієї організації в сфері освіти та політичного виховання громадян післявоєнної Німеччини в ідеалах соціал-демократії. Сучасні завдання політичної аналітики Фонду автор визначив наступним чином: «Консультативний центр з питань економічної та соціальної політики надає все більше уваги біжучим питанням

політичних та соціальних відносин, а також розвитку праці, технологій та суспільства. Завдяки дослідницькій роботі, серії публікацій, щорічнику «Arbeit und Technik» а також конференцій і семінарів консультативний центр [Фонду Фрідріха Еберта] пропонує різноманітні можливості для отримання інформації а також проведення дискусій про нагальні проблеми сучасності».

Важливу роль в дослідженні аналітичних центрів Німеччини грають також публікації спеціаліста з економіки Альбрехта Зункера, який залишив ґрунтовне дослідження історії Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP), наголошуючи на внеску цієї установи у розвиток аналітичних досліджень, пов'язаних із зовнішньою політикою та політикою безпеки які розроблялися незалежними експертами [67, С.1-373]. Подібним чином актуальною для дослідження досвіду роботи експертного центру Німецької ради зовнішньої політики (Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik) є фундаментальні розвідки Даніеля Ейсермана (спеціаліста з політичних проблем Центральної і Східної Європи) в яких дається ґрунтовний аналіз роботи цієї організації в часи Холодної війни [48, С.1-200].

Проблемами ролі і значення аналітичних центрів в сучасному світі присвятила свої праці ціла низка вітчизняних науковців. Передусім слід згадати цінний науковий доробок Н. Ржевської яка, вивчаючи роботу експертного середовища США, порушила концептуальні проблеми стратегічного прогнозування та комплексного моделювання міжнародних сценаріїв [23, С.170-175, 24, С.161-169, 25, С.79-86, 26, С.243-247, 27, С.167-175, 28, С.278-282, 29 С.187-194, 30, С.171-178]. Актуальні питання політичної аналітики в контексті реалізації завдань соціальної інженерії досліджують В. Горбатенко та І. Петренко [4, С.5-13], широке коло проблем, пов'язаних з діяльністю аналітичних центрів як у світі, так і в Україні, досліджували також Ю.-А. Никорович [17, С.47-51, 18, С.61-65, 19, С.48-53], С. Полегенько [21, 22], О. Маєвська [8, С.125-129], П. Міненкова [11, С.17-22, 12, С.174-182, 13, С.51-55, 14, С.25-29], І. Тітар [37, С.79-84] та ін.

В той же час, українські вчені менше уваги приділяють практичному досвіду аналітичних центрів конкретних країн Європи, в тому числі Великобританії і Німеччини. Проблема ця згадується, зокрема в статті Олексія Александрова що має назву «Особливості інформативно-аналітичної діяльності в країнах ЄС». Автор, підсумовуючи європейський досвід, дає лише загальну інформацію про три провідні аналітичні центри цієї країни (Chatham House, International Institute for Strategic Studies та Amnesty International) [1] В дослідженнях Георгія Бушуєва робота британських аналітичних центрів та окремих експертів розглядається в контексті дискусії навколо теоретичних питань, пов'язаних з науковою термінологією [2, С.199-205] Про британський досвід для України в питанні роботи експертного середовища йдеться в короткій статті Ю. Гордієнка [5, С.184-185]. В цілому слід зазначити, що роль і значення аналітичних центрів Великобританії потребує глибшого і всебічного дослідження українськими науковцями. Недостатньою також є увага щодо досвіду роботи експертних центрів Німеччини. Так, в науковій розвідці Віри Нанівської розкрита тема державного фінансування партійних аналітичних центрів при німецькому парламенті [16]; загальні відомості про роботу німецьких осередків в контексті роботи аналогічних установ в інших державах ЄС знаходимо в працях О. Александрова [1], П. Міненкової [14, С.25-29] Ю. Никорович [17, С.47-51] та ін. Саме тому проблема аналізу досвіду роботи експертного середовища Німеччини лишається актуальною для вітчизняних аналітиків і науковців. Слід, при цьому зауважити, що ця актуальність має не лише науковий аспект, але і практичний. Взявши курс на членство в Європейському Союзі та оборонному альянсі НАТО, українське керівництво постало перед завданням формування власних зовнішньополітичних стратегій в умовах агресії Російської Федерації; ефективне виконання цього завдання можливе лише в узгодженій позиції Української держави із західними союзниками як на рівні політичного керівництва, так і експертного середовища.

Отже, в умовах глобалізації та інформаційного суспільства аналітичні центри грають надзвичайно важливу роль в процесі прийняття рішень при

реалізації завдань зовнішньої та внутрішньої політики сучасних держав. На сучасному етапі без участі експертів політики та державні службовці не можуть опрацювати той масив інформації, який надходить на їхню адресу і який має пряме відношення до проблем, що вимагають свого розв'язання. Крім того, сучасний світ є значно відкритішим ніж в минулому. Численні громадські організації та бізнесові корпорації демократичних держав мають можливість слідкувати за змінами політичного курсу своїх урядів і реагують, якщо політичні рішення можуть зашкодити їхнім інтересам. А відтак, зовнішня політика уже не є прерогативою виключно представників дипломатичного корпусу. Як наслідок, експерти повинні брати до уваги також позицію громадянського суспільства та бізнесу які мають важелі впливу на владу.

Загальновідомо, що інформація в політичних відносинах стає дієвою силою лише тоді, коли вона подається в потрібний час і в потрібній формі. Саме тому практика політичного життя уже на початку XX ст. вимагала створення спеціалізованих аналітичних центрів, які би могли оперативно опрацьовувати інформацію для складання експертних висновків і рекомендацій для чинних політиків та державних діячів. За таких обставин постали Фонд Карнегі за міжнародний мир (1910), Кільський інститут міжнародної економіки (1914), Королівський інститут міжнародних відносин (1920) та ін. Протягом першої половини – середини XX ст. більшість аналітичних центрів світу розміщувалося в США, що пояснюється геополітичним положенням цієї країни що склалося за результатами двох світових воєн. Проте, з початком процесів глобалізації (початок 70-х років XX ст.) та кінцем Холодної війни (середина 80-х років XX ст.) кількість аналітичних центрів різко зросла, і наразі їх має більшість країн світу. Втім, намагаючись привносити у процеси політичного життя фаховий аналіз суспільних процесів, далеко не всі аналітичні центри мають змогу повноцінно реалізовувати це завдання через різний ступінь правової, фінансової та інтелектуальної незалежності. Саме тому ключовим завданням «мозкових центрів» на сучасному етапі є досягнення і збереження необхідного рівня

незалежності, який би дав їм змогу неупереджено і переконливо «говорити правду владі».

Значення аналітичних центрів у справі побудови системи безпеки держав та формування міжнародних відносин є актуальною проблемою для вітчизняних та зарубіжних науковців. Серед ведучих спеціалістів з даного питання слід, передусім, згадати наукового співробітника Науково-дослідного інституту зовнішньої політики (США) Джеймса МакГанна (James G. McGann). Останній, ще на рубежі нульових років підняв ряд концептуальних питань про роль аналітичних осередків («мозкових центрів») у формуванні зовнішньої політики в сучасному світі. Автор переконливо довів, що в умовах глобалізації та інформаційного суспільства аналітичні центри генерують надзвичайно важливу експертну продукцію, без якої політики і державні службовці не зможуть приймати ефективних управлінських та політичних рішень. Водночас Джеймс МакГанн наголосив, що актуальним завданням для сучасних експертних центрів є здобуття правової, інтелектуальної та фінансової незалежності щоб зберігати максимальну об'єктивність в дослідженні політичних процесів. Пізніше, теоретичні аспекти розвитку аналітичних центрів в світі досліджували науковці різних країн. В їхньому числі Такахіро Судзукі (Японія), Діана Стоун (Великобританія), Мартин Тунерт (Німеччина), Войтех Зійтара (Польща) та ін.

Профільними дослідженнями аналітичних центрів Великобританії і Німеччини займається ціла низка зарубіжних науковців. Так загальні дослідження історії аналітичних центрів Великобританії (Chatham House, International Institute for Strategic Studies та Royal United Services Institute) залишив іспанський науковець Іван Медіна-Іборра; британський науковець Е. Копелян залишив порівнював роботу аналітичних центрів та експертів-науковців установ вищої освіти, відзначаючи сильні і слабкі сторони сторін. Особливу цінність становлять дослідження англійських науковців Г. Лоджа та В. Пакстона, які вивчали шляхи і способи впливу аналітичних центрів Великобританії на формування політики Об'єднаного королівства. Аналітичну спадщину Німеччини активно вивчають, передусім, німецькі науковці які зосередили свою

увагу на аналізі діяльності партійних фондів та спеціалізованих науково-дослідних установ. З їхнього числа важливими є праці історика Бернда Брауна, автора дослідження історії Фонду Фрідріха Еберта, Альбрехта Зункера, автора дослідження історії діяльності Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP), Даниеля Ейсермана автора фундаментальні розвідки з про діяльність Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik в часи Холодної війни, тощо.

На жаль, діяльність аналітичних центрів Великобританії і Німеччини знайшли лише часткове висвітлення в працях вітчизняних науковців. Так, в дослідженнях О. Александрова ми можемо знайти загальну інформацію про діяльність експертних осередків в контексті інформативно-аналітичної роботи в країнах ЄС; про актуальність британського досвіду експертної роботи для українських аналітиків йдеться в короткій статті Ю. Гордієнка; в науковій розвідці Віри Нанівської розкрита тема державного фінансування партійних аналітичних центрів Німеччини, тощо. Проте в цілому слід зазначити, що роль і значення аналітичних центрів Великобританії та Німеччини потребує глибшого і всебічного дослідження українськими науковцями.

РОЗДІЛ 2.

Аналітичні центри Великобританії

2.1. Королівський інститут міжнародних відносин (Chatham House), його діяльність. Аналітичні звіти «The Russian Challenge» та «Struggle for Ukraine»

Більшість впливових аналітичних служб Великобританії мають незалежний характер і створювалися в статусі благодійних організацій, причому, деякі з них функціонують уже більше 100 років. Завданням британських аналітичних центрів є завоювання авторитету в широких колах громадянського суспільства на протигагу офіційної апаратної політики Сполученого королівства. Звичайно, в умовах ринкової економіки та мінливої політичної кон'юнктури вони часто стикаються з жорсткими політико-ідеологічними та фінансовими умовами свого функціонування. Проте більшість британських аналітичних служб намагаються зберегти незалежність в умовах політичного тиску або корпоративних інтересів. Вирішувати зазначені проблеми їм допомагає статус благодійних організацій та творчий підхід до питання щодо урізноманітнення джерел фінансування своєї діяльності [5, С.184]. Пошуки оновлення та удосконалення своєї діяльності британських аналітичних центрів (зادля збереження впливу на світовому ринку політичних послуг) може реалізовуватися наступними шляхами.

а. *Зайняття своєї ніші в системі політичної дискусії.* Для цього експерти-аналітики відповідних центрів намагаються потрапити в різноманітні політичні спільноти. В такий спосіб вони намагаються викликати інтерес до своєї діяльності з боку державних установ – різноманітних міністерств, департаментів, агентств; водночас аналітичні служби можуть зав'язувати неформальні контакти або мережеві зв'язки з політиками, неурядовими організаціями, науковцями, тощо. Подібний спосіб комунікації з політичними силами та державними установами є ефективним, проте він створює потенційну небезпеку конфлікту

інтересів, коли експертне середовище може прямо чи опосередковано попасти під зовнішній вплив [5, С.184].

б. *Система членства та надання аналітичних послуг.* Деякі аналітичні служби Сполученого королівства побудовані на принципі членства. При цьому їхній організаційний успіх залежить не лише від створення сильної членської бази, але також завдяки надання послуг корпоративним організаціям та окремим особам в обмін на фінансову або технічну підтримку [5, С.184].

в. *Участь в реалізації освітніх та суспільно значущих проектів.* Ряд аналітичних служб Великобританії забезпечують свій авторитет та фінансову стабільність шляхом реалізації та просування освітніх програм; їхня ефективність та авторитет зростає також внаслідок активізації роботи щодо інформування громадськості в сфері захисту навколишнього середовища, соціальної політики, ліберальних реформ, тощо [5, С.184-185].

З числа аналітичних центрів Великобританії на сучасному етапі найбільшим авторитетом користується Королівський інститут міжнародних відносин (Chatham House), завданням якого є здійснення незалежного аналізу глобальних та регіональних проблем. Будучи одним із найстаріших центрів аналітики Сполученого королівства, він був заснований незадовго після завершення Першої світової війни (1920), коли в країні було усвідомлено актуальність системних досліджень міжнародних відносин. Власне безпосереднім завданням Королівського інституту було надання сприяння у формуванні справедливого, безпечного та процвітаючого світу [1, С.191]. Протягом століття свого функціонування експерти Chatham House на основі аналітичних досліджень пропонують ідеї щодо протистояння критичним міжнародним загрозам, шляхом використання реальних можливостей поточного політичного моменту. При цьому, практичні рекомендації розробляються у тісній співпраці експертів інституту з політиками, представниками бізнесу а також ширшим колом зацікавлених сторін відповідних галузей. Експерти Інституту інформують про свої висновки, прогнози і пропозиції представників уряду, парламентарів, політиків та бізнесменів, даючи їм можливість приймати рішення

у складних ситуаціях з урахуванням позиції Chatham House. В якості комунікації Інститут використовує часописи «International Affairs» та «World Review», які є важливими періодичними виданнями у галузі сучасних міжнародних відносин [1, С.191-192].

Якість аналітичних розвідок Chatham House підтверджується подальшими подіями міжнародних відносин, які були об'єктом дослідження цього аналітичного центру. Особливий інтерес являють для нас аналітичні розвідки що стосуються ситуації в Україні після початку відкритої російської агресії. Характерним в цьому сенсі був звіт «*The Russian Challenge*». Опублікований 4 червня 2015 року (незабаром після анексії Криму та розв'язання війни на Донбасі) він містив аналіз зовнішньої політики Російської федерації за 2000-2015 рр. та мав рекомендації щодо дій у відповідь з боку країн Заходу. На основі проведеної аналітичної роботи, експерти Chatham House прийшли до висновку, що метою зовнішньої політики путінської Росії у зазначений період було відновлення гегемонії Москви на усьому пострадянському просторі. При цьому автори звіту висловили переконання про неприпустимість реалізації устремлінь путінського режиму, визнали політику умиротворення агресора неефективною та запропонували стратегію протидії країн Заходу загарбницьким планам Російської федерації. Зокрема, було запропоновано:

1. Надавати всебічну підтримку незалежності пострадянських країн.
2. Підтримка реформ в усіх країнах колишнього СРСР.
3. Пошук каналів комунікації з населенням Російської федерації з метою роз'яснень переваг від приєднання до європейського цивілізаційного простору.
4. Усунення залежності економік країн Європи від поставок енергоносіїв з Російської федерації.
5. Активна протидія російській пропаганді та відновлення традиційних механізмів стримування Москви.
6. Розвиток досліджень Росії з метою кращого розуміння логіки дій її політичного керівництва та передбачення подальших кроків Москви на міжнародній арені.

7. Підготовка до незворотних процесів що призведуть до зміни політичного режиму в Російській федерації [64].

За два роки (2017) експерти Chatham House підготували новий аналітичний звіт *Struggle for Ukraine*, який безпосередньо стосувався подій в Україні після анексії Криму та початку війни на Донбасі. Було, зокрема, досліджено розвиток внутрішньополітичної ситуації в українській державі після перемоги Євромайдану, проаналізовані динаміка українських реформ та перспективи вступу України до ЄС, сформульована стратегія спільної протидії української держави та країн Заходу збройній агресії Російській федерації. За результатами проведеного дослідження були зроблені висновки, які розглянемо детальніше.

У сфері зміцнення безпеки та євроатлантичної інтеграції України:

1. Україна має усвідомити, що зміцнення національної безпеки та реалізація євроатлантичної інтеграції тісно пов'язанні з внутрішньою трансформацією держави. Саме в створенні надійної, ефективної та підзвітної громадянському суспільству країни полягає основний національний інтерес.

2. Мета країн Заходу має полягати у забезпеченні можливостей української держави захищати свою незалежність і цілісність територій незалежно від зовнішньополітичних намірів Російської федерації. У цій співпраці основна відповідальність лягає на плечі України, і вимагає від неї наявності політичної волі а також належного функціонування інституцій відповідальних за безпеку держави. В той же час, санкції країн Заходу проти Росії слід постійно переглядати задля посилення їхньої ефективності; причому тривати вони повинні стільки, скільки триватиме анексія Криму та окупація на Сході України.

3. Для вирішення конфлікту між Росією та Україною та зміцненням безпеки в Європі необхідно поєднувати переговори та військову оборону. Країни Заходу мають послідовно працювати як в рамках Норманського формату, так і поза ними. Укладені Мінські домовленості 2014-15 рр. можуть бути виконані, але лише за умови повного припинення вогню, виведення іноземних військ, зброї та боєприпасів з окупованого Донбасу та початком повноцінної роботи в регіоні міжнародних моніторингових груп (ОБСЄ).

У сфері пришвидшення євроінтеграційних процесів України:

1. ЄС повинен дотримуватися реалістичних підходів щодо часу, який потрібен Україні для проведення реформ. При цьому ЄС повинен ставити жорсткі умови для надання фінансування з метою стимулювання проведення реальних, а не косметичних реформ. В той же час, Україна повинна визнати, що майбутня євроінтеграція неможлива без ґрунтовних політичних та економічних перетворень.

2. Євросоюз має відмовитися від класичних, детально розроблених, ґрунтовно прописаних, але дуже неефективних програм технічної допомоги країнам на користь адаптованих до конкретних умов проектів тривалістю щонайменше п'ять років.

3. Однією з ключових слабкостей стратегії ЄС щодо України (передусім на регіональному рівні) є відсутність підтримки українського бізнесу. Саме розвиток українського бізнесу (передусім малих і середніх підприємств) потрібен для успішної конкуренції після остаточного приєднання до зони вільної торгівлі (ПВЗВТ).

У сфері проведення економічних та політичних реформ.

1. Український уряд має усвідомити необхідність проведення земельної реформи з метою створення ефективного ринку сільськогосподарських земель. В такий спосіб величезний, але малопродуктивний аграрний сектор України (більше 10 млн.га) має стати генератором тривалого зростання економіки.

2. Необхідно провести реформування 3 тис. державних підприємств української держави, скерувавши зусилля в трьох напрямках: удосконалити корпоративного управління стратегічних об'єктів, які мають лишитися в державній власності; продаж підприємств та активів, які мають ринкову цінність; закриття неперспективних підприємств.

3. Як громадянське суспільство в Україні, так і міжнародна спільнота мають приділити особливу увагу реформам виборчої системи та державного управління не менше уваги як і антикорупційним заходам. При цьому, західним донорам необхідно включити у грантові програми ширші кола українських громадян,

надаючи особливу увагу проектам, які сприяють розбудові громадських мереж. Останні можуть об'єднувати власників житла, фермерських спілок, учасників бізнес-асоціацій, тощо. Реалізація подібних заходів мала сприяти ефективнішій децентралізації влади і просувати справді результативні проекти, а не підтримувати декларативну революційну активність [62].

Таким чином, Королівський інститут міжнародних відносин (Chatham House) продемонстрував дійсно високий рівень аналітики, якість якої була підтверджена наступними подіями політичної історії в Європі і світі. Особливо цінними для нас є висновки, прогнози та пропозиції стосовно ситуації на пострадянському просторі та російсько-української війни. Важливо, що експерти Chatham House вчасно розпізнали агресивну сутність зовнішньої політики Москви і задовго до початку повномасштабної війни Росії проти України настоювали на хибності політики умиротворення агресора. Аналітики-економісти акцентували увагу на використанні Москвою енергоресурсів як важелю політичного впливу на Європу задовго до того, як цю проблему усвідомили політики провідних європейських держав. Особливе значення мають висновки і прогнози експертів Chatham House стосовно розвитку ситуації в Україні. Вони цілком справедливо наголошували, що зміцнення національної безпеки нашої держави та боротьба за її територіальну цілісність нероздільно пов'язанні з економічними реформами, побудовою громадянського суспільства та розвитку самоорганізації громадян. Важливість цих рекомендацій була наочно продемонстрована реальними подіями російсько-української війни, що розгорнулися в лютому 2022 року.

2.2. Інститут Адама Сміта (Adam Smith Institute), найважливіші засади і напрямки його роботи. Аналітичні центри британських неурядових організацій

Заснований 1977 року Інститут Адама Сміта (Adam Smith Institute) просуває ідеї вільної ринкової економіки на основі ліберальної ідеології шляхом формування радикальних варіантів політики. Окрім розробки проблем політики

та економіки, експерти багато зусиль докладають для поширення ідей вільного ринку шляхом поширення тематичної літератури, проведення спікерських заходів для молоді та студентів, виступів у ЗМІ та ведення блогів.

Інститут являв собою провідну інтелектуальну силу в часи проведення непопулярних реформ прем'єрки Маргарет Тетчер і, разом з іншими аналітичними центрами Сполученого королівства (Центр політичних досліджень та Інститут економічних відносин), активно розробляв концепції неоліберального підходу до реалізації політики публічної приватизації державних підприємств, системи оподаткування, охорони здоров'я та освіти. При цьому, саме президент і співзасновник Інституту Адама Сміта, Madsen Pirie, вважається архітектором програми приватизації Маргарет Тетчер. Після відставки уряду консерваторів Adam Smith Institute продовжив тісну співпрацю з наступними прем'єрами Сполученого королівства. Так, саме експерти Інституту 1994 року працювали над проектами соціального забезпечення метою яких було створення робочих місць для безробітних; аналітики Adam Smith Institute брали також активну участь у розробці програми приватизації британської залізниці, яка була прийнята кабінетом прем'єра Джона Майджора.

Після розпаду СРСР Інститут розширив свою роботу за межами Великобританії. З цією метою було створено консалтингову компанію під назвою «Adam Smith International Ltd» на яку покладалася відповідальність за роботу установи за кордоном. Серед інших країн, експерти Інституту були залучені для аналізу економічної ситуації в Україні. Так, в період 2005-2019 рр. в Лондоні була проведена ціла низка самітів, круглих столів та конференцій, на яких розглядалися актуальні проблеми української економіки. Серед питань, що стали предметом дискусій британських та українських аналітиків, а також представників політичної бізнес еліти були шляхи поліпшення інвестиційного клімату, створення умов для успішного ведення бізнесу, обговорення макроекономічних прогнозів розвитку української економіки, тощо [36, 38, 39, 43]. Інститут Адама Сміта був і лишається важливим аналітичним центром Сполученого королівства, вплив якого не обмежується територією цієї країни.

Керуючись ідеями лібералізму він, водночас, став одним із архітекторів жорстких, непопулярних але надзвичайно важливих реформ прем'єрки Маргарет Тетчер, які в стратегічній перспективі зміцнили економічну та політичну систему Великобританії. Працюючи над проблемами розвитку світової економіки, експерти Adam Smith Institute значну увагу приділили перспективам розвитку економіки порушуючи питання покращення інвестиційного клімату та оптимізації ведення бізнесу в нашій країні.

Мережа аналітичних центрів Сполученого королівства не обмежується Chatham House та Adam Smith Institute. Важливе місце в експертному просторі Великобританії належить, наприклад, Міжнародному інституту стратегічних досліджень (International Institute for Strategic Studies). Заснований 1958 року він став провідним дослідницьким центром з питань воєнно-політичних конфліктів, контролю над озброєнням та ядерного стримування [1, С.192]. Керівництво IISS вважає, що саме їхня інституція мала величезний вплив у формуванні інтелектуальних структур Заходу які впливали на розвиток військово-політичних процесів епохи Холодної війни. Міжнародний інститут стратегічних досліджень публікує видання з аналізом основних питань стратегії та оборони [32], щорічні каталоги з оглядом військового та оборонного потенціалу країн світу [31], щорічні огляди міжнародних відносин [33] та ін. Важливе місце в системі аналітичних центрів Сполученого королівства займає також Міжнародна амністія (Amnesty International). Заснована 1961 року вона виконує наукові та аналітичні дослідження, пов'язанні з проблемами прав людини на психологічну та фізичну недоторканість, свободою совісті, свободою від дискримінації, тощо. За свою роботу Amnesty International неодноразово отримувала відзнаки. Найважливіші з них – Нобелівська премія миру та премія ООН в галузі прав людини [1, С.192].

2.3. Британський досвід у розвитку аналітичних центрів України

Досвід британських аналітичних центрів є важливим для розвитку політичної аналітики в нашій державі. Передусім слід зазначити, що загальна

кількість відповідних центрів в Сполученому королівстві станом на 2017 рік складала 444 проти 39 в Україні [22, С.3]. Така кількість установ, які проводять науково-аналітичну роботу, засвідчують усвідомлення важливості обґрунтованих прогнозів розвитку процесів в політиці, економіці та військовій сфері як в межах Великої Британії, так і в інших регіонах світу, які становлять інтерес для Лондона. Події російсько-української війни, що розгорнулася в лютому 2022 року, засвідчила брак політичної комунікації нашої держави з країнами Глобального Півдня та Далекого Сходу. Фактично Китай та Бразилія виступають на міжнародній арені провідниками політичних інтересів путінської Росії. В той же час, українська влада досі так і не наважується встановити тісні контакти з природним союзником України в Азії – Тайванем. Така ситуація склалася через недостатню увагу української дипломатії до країн цього регіону. Остання, в свою чергу, може розвиватися лише на основі висновків профільних аналітичних центрів, які би системно відслідковували динаміку політичних процесів на Далекому Сході і Глобальному Півдні, пропонуючи владі моделі співпраці з ними. Тому досвід Великої Британії, яка має аналітичні центри що досліджують політичні процеси в різних регіонах світу, є для України дуже актуальним.

Вартий детального дослідження також досвід фінансування аналітичних осередків у Сполученому королівстві. Як зазначалося вище, відповідні установи стикаються з досить жорсткими фінансовими та політико-ідеологічними умовами своєї роботи. Саме тому їхнє керівництво постійно шукає шляхи оновлення та удосконалення своєї діяльності, намагаючись зберегти свій вплив на ринку політичної аналітики Великої Британії і світу. Участь у політичних дебатах, інтеграція в політичні спільноти і корпорації, мережеві зв'язки з політиками, державними службовцями та неурядовими організаціями є одним із способів пошуку інвесторів для аналітичних установ. Проте подібний шлях створює ризик повної або часткової втрати незалежності експертів. Саме тому, для України важливий досвід побудови аналітичних осередків, які поєднують свою дослідницьку роботу з широкою просвітницькою діяльністю, знайомлячи громадськість з проблемами екології, політики лібералізму, соціальних проблем,

тощо. Багатий досвід цієї діяльності має Adam Smith Institute. Це дає можливість Інституту проводити пошук інвесторів із середовища громадян та організацій не пов'язаних з владними структурами країни; відповідно, за таких обставин аналітичні осередки мають більше можливостей зберегти свою незалежність. Вартий уваги також досвід побудови аналітичних установ на принципах членства. Наприклад, International Institute for Strategic Studies має 2500 індивідуальних членів та 450 членів організації та організацій які представляють більше 100 країн. Це дає можливість Інституту мати свої філіали в США (Вашингтон, округ Колумбія), Сингапурі та Бахреїні.

До початку повномасштабної агресії Росії, розвиток аналітичних центрів в Україні проходив досить повільно, аналітичні служби були слабо представлені в політиці та бізнесі. Головною причиною цього стало те, що аналітична спільнота нашої держави в переважній більшості не розглядала участь в політиці та економіці частиною своєї місії. Відповідно, розробка і просування перспективних ідей реформації держави, оптимізація процесів політичного життя, просування економічних проектів в бізнес-середовище не набула значного поширення в нашій державі [5, С.185]. Для розв'язання цієї проблеми може бути корисним досвід аналітичних центрів Великобританії, які поєднують експертну роботу з освітньою та просвітницькою діяльністю. В такий спосіб британські аналітики знайомлять громадськість своєї країни з актуальними політичними проблемами сучасності та сприяють активізації їхньої громадянської позиції. Водночас, це сприяє піднесенню авторитету експертних центрів та збільшує шанси для їхньої комунікації з владою. На нашу думку, саме в такий спосіб вітчизняні аналітичні центри можуть успішно реалізувати місію просування перспективних концепцій реформації нашої країни.

Залучення досвіду аналітичних центрів Великої Британії для подальшого розвитку відповідних структур в Україні є актуальним завданням для керівництва нашої держави; втім, цей процес вимагатиме розв'язання ряду проблем. По-перше, постає необхідність нормативно-законодавчого закріплення статусу аналітичних центрів. По-друге, виникає потреба підготовки достатньої кількості

фахівців для роботи в центрах аналітики і прогнозування. По-третє, існує необхідність донесення до суспільства та політичної еліти країни сутності даних організацій та їхньої ролі в процесах прийняття важливих рішень у сфері державного управління та економіки [5, С.185].

Велика Британія має одну з найпотужніших мереж аналітичних центрів у світі, загальна кількість яких станом на 2017 рік складала 444 установи. Найвідоміші з них - Chatham House, Adam Smith Institute, International Institute for Strategic Studies та Amnesty International.

Якість аналітичних звітів зазначених установ визнаються, в першу чергу, високою достовірністю політичного прогнозування, підтверджуються наступними подіями. Важливими в цьому сенсі є аналітичні звіти Chatham House під назвами *The Russian Challenge* (2015) та *Struggle for Ukraine* (2017). У згаданих звітах експерти на основі аналізу зовнішньої політики Російської федерації зробили обґрунтовані висновки про відродження експансіоністської політики Москви та хибному курсу країн колективного Заходу, який обрав стратегію умиротворення агресора. Аналітики підкреслили важливість підтримки західними державами незалежності країн пострадянського простору та запропонували Україні конкретні заходи для зміцнення суверенітету і територіальній цілісності в умовах агресії путінської Росії.

Важливу роль аналітичного центру Великої Британії зіграв Adam Smith Institute, експерти якого брали активну участь в розробці концепції реформ прем'єрки Маргарет Тетчер, а також в підготовці програми приватизації в часи прем'єрства Джона Майджора. Важливу роль в політичних процесах Великої Британії грає також International Institute for Strategic Studies, що спеціалізується з питань воєнно-політичних конфліктів та ядерного стримування. Саме ця установа зіграла важливу роль у формуванні інтелектуальних структур західних держав в епоху Холодної війни. Міжнародним авторитетом користується також британський аналітичний центр Amnesty International. Зосередившись на роботі з питань прав людини, експертний колектив цієї установи неодноразово

отримував відзнаки міжнародних організацій, найважливіші з яких Нобелівська премія миру та премія ООН в галузі прав людини.

Досвід діяльності британських аналітичних центрів є надзвичайно важливий для відповідних структур, які створюються і розвиваються в Україні. Передусім слід звернути увагу що експертні осередки Великої Британії зосереджують свою увагу не лише на проблемах політики і економіки власної держави, але також досліджують політико-економічні та військові події усіх країн світу, де має свої інтереси Лондон. Актуальним для України є також досвід фінансування діяльності аналітичних центрів Сполученого королівства, значна частина з яких поєднують свою наукову роботу з широкою просвітницькою активністю, знайомлячи громадськість з проблемами політики, соціальних проблем, екології, тощо. Окремо хотілося би наголосити про важливість досвіду британських аналітичних центрів у налагодженні комунікації з громадськістю. Його використання в українських реаліях зможе скоротити шлях просування передових ідей і концепцій реформації нашої держави на шляху до членства в Європейському Союзі і НАТО.

РОЗДІЛ 3.

Аналітичні центри Німеччини

3.1. Система партійних аналітичних центрів: особливості роботи та фінансування

Німеччина належить до числа країн які мають впливову і розгалужену систему аналітичних центрів. Втім, механізм їхнього функціонування побудований на відмінних засадах від тих, які ми спостерігали у Великій Британії. Це пояснюється своєрідним розумінням демократії та принципами її дієвості. В німецькому суспільстві спостерігається небажання повторення сумного досвіду Веймарської республіки 20-х років XX ст. коли більша частина громадян Німеччини під впливом популістів в демократичний спосіб проголосувала проти демократії, що привело до влади націонал-соціалістів. Саме тому на державному рівні було прийняте рішення про фінансування з федерального бюджету політичних партій та аналітичних центрів. В німецькому суспільстві було досягнуто консенсус в питанні про роль партій та партійних аналітичних фондів, яких визнали основою демократії [16]. Відповідно, ключовою рисою аналітичних осередків Німеччини є їхня діяльність у межах так званих «політичних фондів» [20]

Отже, німецькі політичні партії та центри аналітики фінансуються з державного бюджету (платниками податків) і не можуть отримувати гроші з інших джерел. При цьому кожна політична партія в Бундестазі має власний аналітичний центр (фонд), який надає допомогу своїй партії у виробленні ефективного політичного курсу. На сьогодні в німецькому парламенті чинними є наступні аналітичні фонди:

Соціально-Демократична Партія (Фонд Фрідріха Еберта).

Заснований 1925 року, вважається найстарішим політичним фондом у ФРН з багатими традиціями соціал-демократичного руху. На сьогодні має представництва у 100 країнах світу. Завдячує своїм створенням першому президенту Німеччини, який був обраний на демократичних виборах після

падіння монархії. Відповідно, діяльність цієї політичної фундації базується на провідних ідеях та цінностях соціал-демократії, а саме свободі, справедливості та солідарності. В практичній площині фонд сприяє розвитку вільного суспільства що базується на принципах солідарності а також поширенню ідей соціально-орієнтованої держави, що забезпечує гідний рівень життя, освіти та охорони здоров'я своїх громадян. Відповідно, фундація Фрідріха Еберта надає сприяння створенню аналітичних осередків, які працюють над розробкою стратегій економічної, освітньої та соціальної політики а також ключових проблем що спряють розвитку демократії [41].

Християнсько-Демократичний Союз (Фонд Конрада Аденауера)

Заснований 1956 року як «Товариство для християнсько-демократичної просвітницької роботи», пізніше (1964 р.) перейменований на честь Конрада Аденауера – колишнього канцлера ФРН. Реалізує політичні проекти у 120 країнах світу. Діяльність цієї політичної фундації базується на цінностях консерватизму та економічного центрizmu. Фонд традиційно підтримує аналітичні дослідження, пов'язанні з проблемами з розвитком правової держави, європейської та євроатлантичної інтеграції, соціальної ринкової економіки. Крім того, фонд має власний експертний центр який розробляє аналітичні дослідження та рекомендації для національної, європейської та міжнародної політики [55].

Вільна Демократична Партія (Фонд Фридриха Наумана);

Заснований 1958 року, названий на честь пастора та політичного діяча Фрідріха Наумана, представлений у 60-ти країнах світу. Діяльність фонду базується на цінностях лібералізму які передбачають зменшення впливу держави на економіку, заохочення як великого, так і дрібного бізнесу. Тривалий час політична фундація Фридриха Наумана виступала за посилення суспільного діалогу між ЄС, Німеччиною, Російською федерацією та країнами Центральної Азії. Фонд традиційно підтримує аналітичні дослідження, пов'язанні з темою свободи і приватної власності з акцентом на ролі приватної власності як передумови економічного зростання держави та формування громадянського

суспільства. Важливе значення мають також дослідження пов'язанні з розвитком громадських об'єднань, становленням правової держави, тощо [50].

Партія Зелених (Фонд Гайнріха Белля);

Заснований 1996 року, названий на честь німецького письменника, лауреата Нобелівської премії Генріха Белля, має свої представництва в багатьох країнах світу. Діяльність фонду базується на узгоджених цінностях соціально-орієнтованої ринкової економіки, та необхідністю охорони навколишнього середовища під контролем держави. Фонд підтримує аналітичні дослідження, пов'язанні з широким спектром суспільних проблем. Це не лише проекти із захисту екології, але також програми з проблем гендерної рівності, розвитку громадянського суспільства, міжнародного діалогу, тощо [54].

Партія «Лівий» (Фонд Рози Люксембург);

Заснований 1990 року, являє собою політичну фундацію марксистського спрямування, названий на честь німецької революціонерки Рози Люксембург, має представництва у 10 країнах світу. Діяльність фонду базується на ідеях демократичного соціалізму, інтернаціоналізму, антифашизму та антирасизму. Фондом підтримуються проекти присвячені суспільним зв'язкам в умовах глобального світу, критичному аналізу сучасного суспільства, демократичному соціалізму, що відповідає вимогам часу, тощо [59].

Християнсько-Соціальний Союз (Фонд Ганса Зайделя).

Заснований 1967 року, названий на честь прем'єр-міністра Баварії та голови Християнсько-Соціального Союзу д-ра Ганса Зайделя. Діяльність фонду базується на ідеях втілення християнських ідеалів в державній політиці. Фондом підтримуються проекти присвячені розвитку країн на засадах демократії, християнсько-соціальних ідеалів та миру. На сьогодні фонд реалізує проекти у 60 країнах світу, що розвиваються [15].

Втім, ця система є досить складною і працює зі своїми особливостями.

По-перше, для отримання державного фінансування партія, що пройшла в парламент, має відбути в ньому дві каденції. Цей механізм повинен «відрізати»

від бюджетних коштів ті партії, які мають ситуативний електоральний успіх і не впливають на політику Німеччині в довшій перспективі.

По-друге, фонди (аналітичні центри) повинні дотримуватися основних ідеологічних цінностей своєї партії; водночас, метою фонду є робота на ідеологію партії, але не на партію як структуру. Якщо ж проекти фонду будуть занадто тісно пов'язанні з власне партійною роботою, держава зменшить його фінансування.

По-третє, фонди, хоч і пов'язанні ідеологічно з певною партією, але не можуть працювати виключно в інтересах однієї політичної сили. А відтак, проекти фонду мають бути відкритими для інших партій, а бібліотеки та архіви фонду мають бути відкритими для всіх [16].

На роботу фондів з федерального бюджету Німеччини виділяється близько 500 млн. євро щорічно; причому переговори про уточнення фінансування фондів проводиться на початку кожної каденції парламенту. Звичайно, вирішальний вплив на розмір фінансування має вага партії в парламенті. Проте, існують і інші чинники, які мають вплив на обсяг виділених коштів. Так, розмір фінансування фонду може змінюватися відповідно обсягів його діяльності та масштабів включення в роботу у різних сферах суспільно-політичного життя. Наприклад, фонд може отримати значно більше коштів, якщо має ефективно працюючі офіси в інших країнах [16].

Система функціонування та фінансування аналітичних центрів Німеччини шляхом створення партійних фондів на державному бюджеті мала свою логіку. В такий спосіб уряд намагався унеможливити фінансування експертного середовища коштами популістських та екстремістських спільнот, довіривши право на політичну аналітику спеціалістам, що були пов'язанні з перевіреними парламентськими партіями зі стабільною електоральною підтримкою. Саме в цьому свідоме німецьке громадянство бачило запоруку стабільної демократії в своїй країні. Проте події, пов'язанні з агресією Росії проти України та гібридної війни путінського режиму проти країн Заходу продемонстрували, що згадана система зовсім не гарантує Німеччину від повторення сумного досвіду

Веймарської республіки 20-х років XX ст. Цінності демократії і парламентаризму можуть бути зруйновані в інший спосіб, а саме шляхом поступового поширення корупції в середовищі німецької політичної еліти та іноземною підтримкою екстремістських партій.

Прикладом може бути кар'єра федерального канцлера ФРН Герхарда Шредера. Будучи учасником нафтових бізнес-проектів Російської федерації він відкрито лобіював в Німеччині інтереси путінського режиму на шкоду суверенітету власної держави, а також відкрито висловлював підтримку російської агресії в Україні. Проросійська та відверто корупційна складові політичної діяльності Герхарда Шредера ввели в обіг неологізм — «шредеризація» (англ. «Schroederization», нім. «Schröderisierung»), що означає корупціалізацію Москвою політичної еліти країн Європи (корупція на експорт) [9].

Події російсько-української війни порушили питання також про політичну спадщину федерального канцлера Німеччини та очільниці Християнсько-демократичного союзу Ангели Меркель. Саме за час її канцлерства, відбулися події, які принесли суттєву шкоду як стратегічним інтересам Німеччини так і НАТО в цілому. В їхньому числі – зменшення німецьких збройних сил, збільшення залежності від російської економіки, заперечення перспектив вступу України в НАТО, нав'язування Україні не вигідних Мінських домовленостей з Москвою.

Крім того, путінський режим працює на дестабілізацію ситуації в Європі шляхом фінансування праворадикальних партій, які виступають проти ліберальних цінностей та ідеї об'єднаної Європи. В їхньому числі яких - німецька право-популістська партія «Альтернатива для Німеччини», яка демонструє не лише проросійську, але і протиукраїнську позицію. Саме ця партія 2018 року відправила свою делегацію до окупованого росіянами Криму, а наступного, 2019 року, лідер партії Олександр Гауланд в інтерв'ю російській газеті «Комсомольська правда» наголосив, що війна на Донбасі є внутрішньою

проблемою України і наголосив, що Німеччина не повинна брати участь у розв'язанні цього конфлікту.

Отже, події останнього десятиріччя продемонстрували, що схема державного фінансування політичних партій та аналітичних центрів сама по собі уже не може виконувати роль захисту демократії та бути запобіжником від приходу до влади популістів. Події останнього десятиліття засвідчили активізацію політичних технологій, які дозволяють Москві шляхом прямого підкупу, залучення до спільних економічних проектів або стратегічно не вигідних угод (що на першому етапі дають ілюзію взаємовигідності) встановлювати контроль над значною частиною німецької політичної еліти. За таких обставин роль політичних фондів як гарантів демократії і захисту від популізму має знайти нове осмислення.

3.2. Провідні аналітичні центри сучасної Німеччини

Крім експертних центрів, що пов'язанні з партійними фондами німецького парламенту, в Німеччині існує ціла низка аналітичних центрів, які працюють за іншими правилами організації та фінансування.

Це, по-перше, так звані «університети без студентів». Їхня головна мета – дослідження у сфері зовнішньої політики, безпеки та миру [1, С.194]. Провідне місце серед них займає Німецький інститут з міжнародних питань та безпеки (Stiftung Wissenschaft und Politik). Заснований 1962 року у Мюнхені (в Берліні з 2001 р.) він є незалежною науково-аналітичною установою. Для забезпечення роботи SWP встановлене державне фінансування у розмірі, який визначив Бундестаг. Державна дотація проходить щорічне затвердження при формуванні бюджету інституту і покриває всі витрати, які пов'язані з його діяльністю. Втім, допускається обмежене залучення стороннього фінансування окремих спеціальних дослідницьких проектів. Наприклад, 2016 року SWP отримало дотацію з федерального бюджету в розмірі 12,3 мільйона євро та 2,53 млн. від спонсорів.

Експерти інституту надають консультації особам, що приймають важливі рішення з питань зовнішньої політики, політики безпеки а також міжнародних відносин на основі власних досліджень, орієнтованих на практику. В їхньому числі - члени федерального уряду, німецького Бундестагу, політики і державні службовці, які приймають політичні рішення в важливих для Німеччини міжнародних організаціях, таких як ЄС, НАТО та ООН. Експерти інституту консультують також представників бізнесу і ЗМІ діяльність яких пов'язана із зовнішніми відносинами Німеччини. У цій галузі SWP є одним із найбільших і найвпливовіших аналітичних центрів як у Європі так і в світі [61].

Важливе місце в системі аналітичних центрів Німеччини та Європи займають також Німецька Рада з міжнародних відносин (DGAP) та Інститут європейської політики (IEP). Від часу свого заснування (1955 р. та 1959 відповідно) організації намагаються дотримуватися заявленої мети, яка полягає в підтримці ефективної зовнішньої політики Німеччини та політики безпеки на загально німецькому на європейському рівнях а також підтримці демократії, миру та верховенства права. Таким чином, стратегічні завдання DGAP та IEP співпадають із головними цілями SWP як і напрямки її аналітичної та консультативної діяльності. При цьому, керівництво DGAP позиціонує себе консультантом, посередником та рушієм оперативної зовнішньої політики. (DGAP's Research Institute sees itself as a consultant, mediator, and driver of operative foreign policy.) [52].

По-друге, аналітичні центри функціонують також при економічних науково-дослідних інституціях. Прикладом може бути Німецький інститут економічних досліджень в Берліні (DIW). Він проводить науково-дослідну роботу із соціальних проблем та економіки на стику політики, економіки і науки та надає рекомендації зацікавленим сторонам на основі своїх висновків [47]. В подібному напрямку працюють Інститут економічних досліджень при Університеті Мюнхена (IFO), Рейн-Вестфальський Інститут економічних досліджень (RWI), Німецький інститут бізнесу в Кельні (IW) та ряд інших. Їхні

дослідження зосереджуються, переважно, на економічних аспектах євроінтеграції [1, С.194].

По-третє, інформативно-аналітичні функції покладені також на цілу низку державних установ, в числі яких Міністерство фінансів, Міністерство економіки а також провідні науково-дослідні установи країни. Уряд Німеччини консультують також Наукова рада при федеральному міністрові фінансів, Наукова рада при федеральному Міністерстві економіки і праці, Експертна рада з оцінки праці та ін. Ці установи надають експертну оцінку загального стану економіки в державі а також тенденції її розвитку [1, С.194].

Слід зазначити що німецькі аналітичні дослідження ситуації в Україні пройшли суттєву еволюцію за останні десять років. Важливим з цього приводу є спільне дослідження Центру «Нова Європа» та Інституту Європейської політики (Берлін) щодо рівня інтересу німецьких експертів до українського питання протягом 2014-2019 рр. на основі аналізу продукції 67 експертних центрів [40]. Зокрема, було досліджено ряд важливих наративів, пов'язаних з анексією Криму та збройною агресією Росії на Сході України.

1. Термінологія подій, що відбуваються внаслідок агресії Москви.

В німецькому експертному середовищі 2014-на початку 2015 рр. панували обережні оцінки подій, які супроводжувалися вторгнення російських військ на українську територію. Ця обережність пояснювалася, передусім, політичною культурою німецької еліти, для якої характерним є пацифізм, прагнення до вирішення проблемних питань за столом переговорів, а також комплекс вини за розв'язання Другої світової війни, який змушував «зрозуміти росію» (Russlandverstehen) навіть в статусі агресора. Саме тому на першому етапі 2014-початок 2015 рр. для позначення агресії РФ в Криму і Східній Україні застосовувалися словосполучення «події в Україні», «ситуація в Україні», «події в Криму», «дії Росії в Східній Україні», тощо. Проте, чим довше затягувалися бойові дії, тим більш адекватнішими ставали визначення подій, що відбувалися. Із середини 2015 р. в німецькому аналітичному середовищі все частіше почали з'являлися терміни «російська війна», «російсько-українська війна», «війна на

Донбасі». Це свідчило про те, що німецькі експерти стали краще розуміти природу російської зовнішньої політики, спрямованої на розгортання агресії проти сусідів та розпалювання воєн в різних регіонах світу. Відповідно, з'являлися не лише нові визначення конфлікту, в них почали вкладатися нові сенси: «порушення суверенітету й територіальної цілісності України», «дії Росії в Україні», «втручання Росії у внутрішні справи України», «введення російських військ на Схід України», тощо [40].

2. Росія в оцінках німецьких аналітиків.

Російська агресія поставила перед німецьким аналітичним середовищем питання про відношення до путінського режиму з точки зору стратегічних взаємин Берліна і Москви. Слід зазначити, що з другої половини 2015 року більшість аналітичних досліджень німецьких експертних центрів визнавали Російську Федерацію в якості агресора, тобто стороною, що розв'язала збройний конфлікт в Україні. У ряді робіт Росія визначається як порушник міжнародного права а також прав людини. Причому, це стосується не лише агресії проти України, але також внутрішньої політики Москви. В цьому контексті німецькі аналітики схильні дистанціювати Росію не лише від Європи, але і від західного світу загалом, сприймаючи її як «щось відмінне» [40].

3. Роль України в російсько-українській війні в оцінках німецьких аналітиків.

Незважаючи на те, що переважна більшість німецьких аналітиків з другої половини 2015 року достатньо об'єктивно оцінювали причини російсько-української війни, їхня оцінка української держави не була чітко визначена. Із контексту формулювань стає зрозуміло, що Україна не розпочинала збройний конфлікт з Росією і є жертвою агресії. Водночас, в німецьких аналітичних звітах відчувається брак суб'єктності української держави як учасника міжнародних відносин. Понад те, в деяких дослідженнях Україна розглядається як нестабільна держава з корумпованою владою, недемократичним урядом, слабкими силовими структурами та відсутністю стратегічного бачення своєї перспективи [40].

4. Роль Німеччини в процесах врегулювання російсько-української війни.

Упродовж 2014-2019 рр. лише п'ята частина аналітичних досліджень німецьких експертів порушувала питання про роль Німеччини у врегулювання російсько-українського конфлікту. При цьому, переважна більшість авторів писала про застосування санкцій (європейських держав взагалі і Німеччини зокрема) проти агресора, обговорюючи їх різновиди та ефективність. При цьому щодо доцільності санкцій, позиції експертів розділилися. За першою версією санкції неефективні, шкодять економіці ЄС, сприяють ізоляціонізму Путіна і сприяють посиленню його підтримки з боку жителів Росії. За другою версією, санкції послаблюють економічний та військовий потенціал Москви, тому їх потрібно зберегти. Характерним є те, що тема безпосереднього місця Берліна (політичного чи військового) у врегулюванні війни на Сході України не викликала значного інтересу в середовищі німецьких аналітиків [40].

Події, пов'язані із широкомасштабним вторгнення військ РФ в Україну, призвели до суттєвого переосмислення німецьким аналітичним середовищем природи російського імперіалізму та місії Німеччини і НАТО в реаліях великої війни у Європі. Важливою в цьому сенсі є аналітична записка Німецької Ради з міжнародних відносин (DGAP) від 2023 року що має назву «Запобігання наступної війни». Написана під враженням російської агресії проти України, вона містить прогнози і рекомендації для НАТО у зв'язку із неприхованими імперіалістичними амбіціями Москви. Найважливіші позиції експертного дослідження:

1. Мотивація Росії до розв'язання війни. Москва послідовно протягом останніх двох десятирічь демонструвала бажання відновити могутню імперію за аналогією з царською Росією чи Радянським Союзом. Ця ідея глибоко закорінена в ментальності кремлівських еліт та російської інтелігенції. При цьому кордони, встановлені після розпаду СРСР, не визнаються обов'язковими до виконання. Імперська ідеологія вже стала для Москви мотиватором для війни в Чечні та Грузії. 2014 року була розв'язана війна проти України, в якій Кремль не досяг жодних політичних та військових цілей. Незважаючи на це агресивна риторика

Росії лише посилюється, а путінський режим перейшов до відкритих погроз застосувати проти країн НАТО ядерну зброю.

2. Військовий потенціал Росії є масштабніший, ніж може здатися на перший погляд. Незважаючи на великі втрати сухопутних та військово-повітряних сил, а також корабельного складу Чорноморського флоту, армія Росії продемонструвала здатність до адаптації, а у складі російського флоту лишаються сили на Балтиці, Півночі та Тихому океані, які готові до застосування.

3. НАТО і Німеччина можуть мати надійний вплив не на бажання Росії розв'язати наступну війну, а лише на власну здатність стримувати агресора військовою силою. Росія, зазнавши втрат у війні проти України, може повноцінно відновити свій військовий потенціал через шість років. Саме цей час є у Німеччини та НАТО для підготовки до прямого протистояння з Москвою.

4. Німеччина в короткий час має піти на глобальні зміни. В найкоротші терміни збільшити потенціал та особовий склад Бундесверу а також розширити виробництво озброєнь. Подібні зрушення можливі лише за умови суттєвих змін в менталітеті німецьких громадян [7].

3.3. Робота німецьких аналітичних центрів в Україні, перспективи співпраці німецьких та українських експертів.

Німецькі аналітичні центри звернули свою увагу на Україну досить скоро після проголошення нею державної незалежності і н сьгодні вони досить широко представлені в нашій державі. Так, 1993 року в Україні відкрив своє представництво фонд Фрідріха Еберта. З часу свого заснування він постійно розширює зону своєї активності, цілеспрямовано зміцнює та розвиває партнерські відносини з урядовими структурами, парламентом, політичними партіями, громадянським суспільством в цілому. Виходячи з ідейних засад фонду він, в першу чергу, приділяє увагу підтримці демократичних структур, сприяє розвитку незалежної журналістики та профспілкового руху [1, С.194, 49].

Водночас, спеціалісти FES надають практичну допомогу у розвитку політичної аналітики в Україні. Так, у співпраці з Ukraine Analytica та за

підтримки Фонду «Відродження» в серпні 2023 року в Одесі було проведено Четверту школу міжнародної аналітики, на яку були запрошені молоді експерти та аспіранти віком від 22 до 30 років. На ній спеціалісти з України, США, Туреччини і Канади порушували важливі теми, необхідні для формування сучасного експерта-аналітика. Зокрема, обговорювалися спільні риси і відмінності між академічними дослідженнями та політичною аналітикою, викладалися питання щодо технології проведення аналітичних досліджень, присутні отримали практичні навички у написанні аналітичних стратегій, концепції, тощо [42].

З 1994 року в Києві працює відділення Фонду Конрада Аденауера, друге відділення у Харкові відкрите 2017 року. KAS активно співпрацює з низкою партнерських установ та організацій. В їхньому числі Верховна Рада і Секретріат Президента України, місцеві державні організації, політичні партії, неурядові організації, вищі учбові заклади, тощо. Фонд організовує конференції, круглі столи та лекції, де обговорюються суспільно важливі теми. Випускається серія публікацій «Policy Papers», в яких презентуються результати дискусій та надаються рекомендації до дій. Важливим напрямком роботи KAS в Україні є відкриття стипендій аспірантам і молодим вченим які отримують можливість підвищувати свій професійний рівень у вишах Німеччини [35]. Подібним чином відкривають стипендії для студентів і аспірантів інші аналітичні фонди Німеччини, в числі яких Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP) [34], освітні проекти в Україні втілює Friedrich Naumann Stiftung та ін.

Проте, в контексті нашого дослідження особливе значення мають ті фонди Німеччини які, працюючи в Україні, мають комунікацію з аналітичними фондами нашої держави. Прикладом такої співпраці був спільний проект німецького Інституту європейської політики в Берліні (IEP) та українського Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва під назвою «Зміцнення українських аналітичних центрів: розвиток інституційної спроможності та покращення співпраці з партнерами в Європейському Союзі». В рамках цього проекту (реалізованого 2016 року) було опубліковано спільний аналітичний звіт

«Аналітичні центри в Україні та Німеччині: головні розбіжності та перспективи співпраці» [10, С.1-29].

У згаданому звіті було порушено ряд проблем, актуальність яких не зменшується і сьогодні. Зокрема, було наголошено на важливості співпраці аналітичних центрів України та європейських держав (з Німеччиною в тому числі), оскільки це матиме практичну користь для усіх сторін. Українським експертним осередкам це дасть можливість засвоїти практики аналітичної роботи своїх європейських колег і, в такий спосіб, долучити результати своїх досліджень до загальноєвропейського дискурсу. Водночас, подібна співпраця дасть можливість експертному середовищу європейських держав краще розуміти тенденції суспільно-політичного розвитку в Україні та їхню роль у загальноєвропейських політичних та культурних процесах [10, С.3, 6-7].

У звіті зверталася увага на актуальні проблеми українських аналітичних центрів. З одного боку, зазначалося що їхня роль на прийняття рішень українською владою, без сумніву, зросла після 2014 року. В той же час, держава майже не фінансує роботу аналітичних центрів. За таких обставин ключовими споживачами аналітичної продукції українських експертних центрів стають іноземні донори, які фінансують бюджет аналітичних центрів від 50% і вище. Відповідно, вплив українського експертного середовища на рішення української влади часто досягається за підтримки їхніх іноземних колег, пов'язаних з українськими аналітиками спільними проектами. Наприклад, ціла низка антикорупційних ініціатив (запровадження електронного декларування державних чиновників чи реформа партійних фінансів) були впроваджені в життя завдяки тому, що вітчизняні експерти заручилися підтримкою ЄС для впливу на органи влади української держави. Це засвідчує недостатній вплив на політичні процеси нашої держави українських аналітичних центрів як установ. Останні, змушені будувати канали комунікації з владою за посередництвом іноземних колег, незалежних ЗМІ та представниками громадських організацій [10, С.5-6].

В звіті аналізувалися причини обмеженої співпраці українських аналітичних центрів зі своїми європейськими колегами. Зазначалося, що українські експерти втілюють, переважно, короткострокові проекти разом зі своїми німецькими колегами. Причиною цього є брак фінансування. На короткотривалі проекти легше знайти кошти завдяки грантовим програмам. В той час як для системної, тривалішої співпраці потрібно постійно шукати додаткове фінансування. Серед інших перешкод системної співпраці зазначається брак інтересу з боку іноземних партнерів, відмінності інституційного характеру між українськими і європейськими аналітичними центрами а також недостатній професійний рівень українських експертів [10, С.7].

Автори звіту, провівши опитування іноземних респондентів, спробували окреслити коло проблем пов'язанні з Україною, які можуть викликати інтерес у європейської аудиторії. Відповідь на це питання виглядає ключовим, якщо йдеться про перспективи встановлення тривалої співпраці українських та європейських аналітичних центрів. Було, зокрема, встановлено (оскільки опитування проводилося до повномасштабного вторгнення) що експертну аудиторію ЄС найбільше цікавили проблеми російсько-українських відносин, шляхів завершення війни на Донбасі, європейської інтеграції та шляхи подолання корупції. Натомість було встановлено що серед німецьких «фабрик думок» проблеми внутрішньої політики України в тому числі соціальної, освітньої, медичної та пенсійної помітного інтересу не викликають [10, С.8].

Актуальною для сучасності виглядає також технологія аналітичного дослідження. На думку німецьких експертів якісний продукт аналітичного центру має цілу низку характерних ознак. Це обґрунтування актуальності теми, зміст, структура, графічний дизайн і макет. Процес аналізу має наступні етапи: вступ і актуальність проблеми, представлення фактажу і джерел, аналіз явища, висновки та рекомендації. При цьому експерту важливо визначити цільову аудиторію свого дослідження і саме до неї мають бути звернені конкретні рекомендації, що мають практичне застосування. Саме конкретні та докладні рекомендації додають завершеності аналітичному продукту, тоді як абстрактні

або суто теоретичні рекомендації сприймаються, зазвичай, непереконливими і послаблюють враження від експертного дослідження [10, С.9].

Отже, аналітичні спільноти Німеччини працюють в досить своєрідній правовій системі. Вони, передусім, пов'язанні з фондами партій, що пройшли до німецького парламенту. Їхнє найважливіше призначення – надавати аналітичний матеріал депутатам парламенту відповідних фракцій задля наукового обґрунтування політичних рішень на законодавчому рівні. При цьому фонди політичних партій фінансуються з державного бюджету (платниками податків) і не можуть отримувати фінансову підтримку з інших джерел. На сьогодні в німецькому парламенті чинними є аналітичні фонди шести ідеологічних напрямків: соціал-демократичного (Фонд Фрідріха Еберта); консерватизму та економічного центризму (Фонд Конрада Аденауера); лібералізму (Фонд Фрідріха Наумана); зелених та соціально-орієнтованої економіки (Фонд Гайнриха Белля); християнсько-соціального (Фонд Ганса Зайделя) та марксизму (Фонд Рози Люксембург). Система партійних фондів, що фінансується з федерального бюджету, має на меті довірити реалізацію політичної аналітики на рівні парламенту експертам, пов'язаним з перевіреними парламентськими партіями зі стабільною електоральною підтримкою. Подібна система покликана не допустити впливу на формування державної політики з боку маргінальних та екстремістських політичних сил.

Крім аналітичних центрів, що безпосередньо пов'язанні з партійними фондами німецького парламенту, існує ціла низка експертних осередків, які працюють за відмінними правилами організації та фінансування. Поділити їх можна на наступні групи:

1. «Університети без студентів». Головна мета цих установ – дослідження у сфері зовнішньої політики, безпеки та миру. Провідне місце серед них займають Німецький інститут з міжнародних питань та безпеки (SWP), Німецька Рада з міжнародних відносин (DGAP) та Інститут європейської політики (IEP).

2. Аналітичні центри при економічних науково-дослідних інституціях. Вони зосереджені на проведенні науково-дослідної роботи на стику політики,

економіки і науки. Провідними інституціями в цій групі є Німецький інститут економічних досліджень в Берліні (DIW), Інститут економічних досліджень при Університеті Мюнхена (IFO), Рейн-Вестфальський Інститут економічних досліджень (RWI), Німецький інститут бізнесу в Кельні (IW) та ряд інших.

3.Інформативно-аналітичні функції покладено також на цілу низку установ, в числі яких Міністерство фінансів, Міністерство економіки, Наукова рада при федеральному міністрові фінансів та ін. Ці установи надають експертну оцінку загального стану економіки в державі а також тенденції її розвитку.

Аналітична робота експертних середовищ Німеччини в оцінці подій російсько-української війни 2014-2024 рр. пройшла певну еволюцію. На першому етапі конфлікту (2014-2015 рр) німецькі аналітики в переважній своїй більшості намагалися давати обережні оцінки подіям в Криму і на Східній Україні дотримуючись ідеалів пацифізму та бажання зрозуміти Росію навіть у статусі агресора. Проте затягування війни призвело до поступової переоцінки подій в німецькому експертному середовищі. В переважній більшості експерти визнали Росію агресором що порушує міжнародне право і права людини не лише в Україні, але і на власній території та розгорнули дискусію про дієвість санкцій проти країни-агресора. Події повномасштабного вторгнення 2022-24 рр. остаточно розкрили справжні цілі зовнішньої політики Москви. Це дало можливість німецьким аналітикам Німецької Ради з міжнародних відносин (DGAP) подати аналітичну записку що має назву «Запобігання наступної війни». В цьому документі було об'єктивно проаналізовано мотивація Росії до війни проти України (як на рівні керівництва цієї держави так і суспільства), оцінено рівень і можливості військового потенціалу цієї держави а також поставлені завдання рекомендації німецькому уряду з огляду на потенційні небезпеки, які несе Європі і світу агресія Москви.

Німецькі аналітичні центри звернули свою увагу на Україну незабаром після проголошення її незалежності. Наразі високу в нашій країні проводять свою роботу Фонди Фрідріха Еберта, Конрада Аденауера, Інституту європейської політики в Берліні та цілий ряд інших. Вони постійно розширюють зону своєї

активності, цілеспрямовано зміцнюють та розвивають партнерські відносини з урядовими структурами, українським парламентом, політичними партіями а також громадянським суспільством в цілому. Важливою є також співпраця німецьких та українських експертів в оцінці подій в Україні та перспектив співпраці аналітичних центрів обох країн. В цьому сенсі важливою є робота Інституту європейської політики (ІЕР) який, спільно з українським Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва провів ґрунтовний аналіз перспектив співпраці українського та європейського експертного середовища. Серед досліджених аспектів – технології аналітичних досліджень, комунікація українських та німецьких аналітиків, причини обмеженої співпраці українських та європейських експертів, тощо.

ВИСНОВКИ

Підбиваючи загальні висновки нашої роботи ми виконали поставлені завдання, сформульовані у меті дослідження, а саме: проаналізовано діяльність аналітичних центрів Великобританії та Німеччини, з'ясовано основи їхньої організації, відносини з органами державної влади; досліджена аналітична продукція що стосується російсько-української війни та перспективи співпраці німецьких і британських аналітиків з експертним середовищем України.

Отже, в результаті виконаної роботи над розкриттям заявленої теми нами встановлено:

1. В умовах глобалізації та реалій інформаційного суспільства політики та державні службовці при ухваленні важливих рішень стоять перед необхідністю обробки великого масиву інформації, без урахування якої неможливо розраховувати на успіх. За таких умов великою допомогою є робота експертів аналітичних центрів, які проводять фахові дослідження суспільно-політичного життя і надають політикам та державним структурам відповідні рекомендації для прийняття відповідальних рішень. Фактично, аналітичні центри в демократичних країнах виконують роль «мозкових центрів» без яких неможливо побудувати зважену і збалансовану зовнішню та внутрішню політику держави.

2. Зарубіжні науковці приділяють велику увагу дослідженню діяльності аналітичних центрів світу, Європи а також Великобританії та Німеччини зокрема. В об'єктиві їхнього аналізу знаходяться проблеми організації, фінансування та способи впливу експертних центрів на політиків і чинну владу. В той же час, вітчизняні науковці приділяють недостатньо уваги згаданій тематиці, висвітлюючи лише окремі аспекти функціонування аналітичних осередків Великобританії і Німеччини. Тому проблема глибокого аналізу досвіду роботи британського і німецького експертного середовища лишається актуальною для вітчизняних аналітиків і науковців.

3. Великобританія має одну з найбільших та найефективніших мереж експертних центрів в сучасному світі. Найвідомішими з них є Chatham House,

Adam Smith Institute, International Institute for Strategic Studies та Amnesty International. Якість їхньої наукової та експертної продукції визначається високою ступінню достовірності політичного прогнозування, а також реаліями наступних подій. Зокрема, політичні звіти *The Russian Challenge* (2015) та *Struggle for Ukraine* (2017), складені експертами Chatham House, містили висновки про відродження експансіоністської політики Москви, хибність курсу західних країн на умиротворення агресора а також важливості підтримки незалежності країн пострадянського простору. Особлива увага у цих звітах приділялася підтримці та допомозі Україні, яка протистоїть російській агресії.

4. Важливе місце серед аналітичних центрів Великобританії належить експертним центрам, що спеціалізуються на проблемах економіки, військово-політичних конфліктів та прав людини. Так, експерти Adam Smith Institute взяли активну участь у формуванні внутрішньої політики Сполученого королівства, зокрема в розробці загальної концепції реформ прем'єрки Маргарет Тетчер (1979-1990) а також в підготовці приватизації державних підприємств в період Джона Мейджора (1990-1997); International Institute for Strategic Studies зіграв знану роль у формуванні інтелектуальних структур західних держав в епоху Холодної війни; Amnesty International є визнаним центром боротьби за права людини, отримавши за свою діяльність Нобелівську премію миру та премію ООН в галузі прав людини.

5. Досвід роботи аналітичних центрів Сполученого королівства є надзвичайно важливим для експертного середовища сучасної України. Передусім інтерес викликає стратегія їхніх досліджень, яка передбачає аналітику проблем економіки та політики власної країни, але також аналіз політико-економічних, військових та гуманітарних подій в тих кутках світу, де має свої інтереси Великобританія. Важливим для України є також фінансування британських аналітичних центрів, значна частина яких поєднують науково-аналітичну роботу з освітньою діяльністю, знайомлячи громадськість своєї країни з проблемами політики, соціальних проблем, екології, тощо.

6. Аналітичні центри Німеччини працюють у відмінній від Великобританії системі експертного середовища. Перша група аналітичних осередків пов'язана з фондами політичних партій які, внаслідок демократичних виборів, пройшли до німецького парламенту. Їхнє завдання – забезпечення аналітичним матеріалом депутатів відповідних фракцій парламенту для обґрунтування необхідних рішень у сфері зовнішньої та внутрішньої політики. При цьому політичні фонди отримують фінансування з федерального бюджету і не можуть отримувати кошти з інших джерел. На сьогодні в парламенті Німеччини чинними є аналітичні фонди шести ідеологічних напрямків: соціал-демократичного (Фонд Фрідріха Еберта); консерватизму та економічного центрizmu (Фонд Конрада Аденауера); лібералізму (Фонд Фридриха Наумана); зелених та соціально-орієнтованої економіки (Фонд Гайнриха Белля); християнсько-соціального (Фонд Ганса Зайделя) та марксизму (Фонд Розі Люксембург). Система партійних має на меті довірити реалізацію політичної аналітики на рівні парламенту експертам, пов'язаними з перевіреними парламентськими партіями зі стабільною електоральною підтримкою. Подібна система покликана не допустити впливу на формування державної політики з боку маргінальних та екстремістських політичних сил.

7. Друга група аналітичних центрів Німеччини пов'язанні з науковими центрами (університети без студентів), важливе місце серед яких займають Німецький інститут з міжнародних питань та безпеки (SWP), Німецька Рада з міжнародних відносин (DGAP) та Інститут європейської політики (IEP). Існують також спеціальні відділи при державних установах – Міністерстві фінансів, Міністерстві економіки, Науковій раді при федеральному міністрові фінансів, та ін.

8. Аналітичні дослідження німецьких установ проблем, пов'язаних з агресією Росії проти України пройшли певну еволюцію. На першому етапі війни (2014-2015 рр.) німецькі експерти в переважній своїй більшості давали обережні оцінки подіям в Криму і на Східній Україні, дотримуючись принципів пацифізму та бажання «зрозуміти Росію» навіть у статусі країни-агресора. Проте

затягування воєнних дій, а також початок повномасштабного вторгнення в Україну, змінили погляд як на природу російської зовнішньої політики, так і на природу розв'язаних Москвою воєн. Це дало можливість аналітикам Німецької Ради з міжнародних відносин (DGAP) скласти аналітичну записку що має назву «Запобігання наступної війни». В цьому документі було об'єктивно проаналізовано мотивація Росії до війни проти України, оцінено рівень і можливості військового потенціалу цієї держави, а також сформульовані рекомендації німецькому уряду з огляду на потенційні небезпеки, які несе Європі і світу агресія путінської Росії.

9. Німецькі аналітичні центри можуть мати серйозний вплив на розвиток українського експертного середовища. Цьому значною мірою сприяє достатньо високе їхнє представництво в Україні. Наразі високу активність в нашій країні демонструють Фонди Фрідріха Еберта, Конрада Аденауера, Інституту європейської політики в Берліні та ряд інших. Вони цілеспрямовано розширюють зону своєї активності, зміцнюють та розвивають відносини з урядовими структурами, українським парламентом, політичними партіями а також громадянським суспільством в цілому. Спостерігається позитивна динаміка у співпраці німецьких та українських експертів. В цьому сенсі важливою є робота Інституту європейської політики (ІЕР) який, спільно з українським Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва провів ґрунтовний аналіз перспектив співпраці українського та європейського експертного середовища. Серед досліджених аспектів – технології аналітичних досліджень, комунікація українських та німецьких аналітиків, причини обмеженої співпраці українських та європейських експертів, тощо.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Александров О. Особливості інформаційно-аналітичної діяльності в країнах ЄС *Ефективність державного управління*. 2016. Вип. 4. С. 191-197. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2016_4_23 (дата звернення: 14.01.2025).
2. Бушуєв Г. Проблема тлумачення поняття «недержавний аналітичний центр» в українській та іноземній науці. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія : Історія. Політологія. 2017. Вип. 20. С. 199-205.
3. Вільдавські А. Говорячи правду владі: мистецтво і ремесло політичного аналізу. Бостон: Літл, Браун і Ко., 1979. 200с.
4. Горбатенко В., Петренко І. «Фабрики думок» і розвиток соціальної інженерії. URL: <http://www.old.niss.gov.ua/book/StrPryor/SpPrior/2.pdf> (дата звернення: 14.01.2025).
5. Гордієнко Ю. Аналітичні служби Великої Британії: досвід для України. «ПОЛІТ. Сучасні проблеми науки». *XVII Міжнародна науково-практична конференція молодих учених і студентів*, м. Київ, 4-7 квітня 2017 р. К., 2017. С.184-185.
6. Джеймс МакГанн. Мозкові центри та глобалізація зовнішньої політики. URL: <https://gtmarket.ru/library/articles/4571> (дата звернення: 14.01.2025).
7. Каганець О. Німеччина має підтримати Україну і змінити власну ментальність – Німецька рада з міжнародних відносин. URL: <https://www.ar25.org/article/nimechchyna-maye-pidtrymaty-ukrayinu-i-zminyty-vlasnu-mentalnist-nimecka-rada-z-mizhnarodnyh> (дата звернення: 14.01.2025).
8. Маєвська О. Класифікація «мозкових центрів» світу: основні підходи *Політичне життя*. 2017. № 1-2. С. 125-129. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pollife_2017_1-2_22. (дата звернення: 14.01.2025).
9. Макс де Халдеванг Відносини Путіна з экс-лідером Німеччини створили нове слово для корупції URL: <https://qz.com/1232384/putins-relationship-with-germanys-ex-leader-has-created-a-new-word-for-corruption> (дата звернення: 14.01.2025).

10. Мельник Л. Аналітичні центри в Україні та Німеччині: головні розбіжності та перспективи співпраці. К., 2016. 29 с.
11. Міненкова П. Концептуальні засади та категоріальне визначення поняття «мозкові центри»: наукове переосмислення традиційних підходів *Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут"*. Політологія. Соціологія. Право. 2018. № 1. С. 17-22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_soc_2018_1_5 (дата звернення: 14.01.2025).
12. Міненкова П. Концептуальні основи зовнішньополітичного стратегування у сфері національної безпеки *Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії*. 2019. Вип. 22. С. 174-182. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlu_fps_2019_22_27 (дата звернення: 14.01.2025).
13. Міненкова П. Недержавні аналітичні центри в системі стратегічного політичного консультування: реалії постіндустріального суспільства *Регіональні студії*. 2020. № 20. С. 51-55. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regst_2020_20_10 (дата звернення: 14.01.2025).
14. Міненкова П. Особливості формування дослідницьких програм аналітичних центрів у сфері національної безпеки та міжнародних відносин *Регіональні студії*. 2018. № 12. С. 25-29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regst_2018_12_6 (дата звернення: 14.01.2025).
15. Місія Фонду Ганса Зайделя URL: <http://hss.kiev.ua/> (дата звернення: 14.01.2025).
16. Нанівська В. Державне фінансування партійних аналітичних центрів. Досвід Німеччини. 2018-2019pp. URL: <https://drukarnia.com.ua/articles/derzhavne-finansuvannya-partiinikh-analitichnikh-centriv-dosvid-nimechchini-2018-2019rr-EG-Lq#heading-3-69> (дата звернення: 14.01.2025).
17. Никорович Ю.-А. Аналітичні центри як суб'єкти політичного процесу *Актуальні проблеми політики*. 2023. Вип. 72. С.47-51. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/72_2023/7.pdf (дата звернення: 14.01.2025).
18. Никорович Ю.-А. Історична еволюція європейських аналітичних центрів та їхня роль у виробленні політики ЄС. *Політикус*. 2023. Випуск 4. С.61-65.

19. Никорович Ю.-А. Проблематика визначення поняття «інститут політичної експертизи» в зарубіжній науковій літературі. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. 2014. Випуск 16. С.48-53.
20. Петренко І. Аналітичні центри URL: <https://vue.gov.ua/> (дата звернення: 14.01.2025).
21. Полегенько С. Особливості діяльності неурядових аналітичних центрів в Україні URL: <http://surl.li/njwxhh> (дата звернення: 14.01.2025).
22. Полегенько С. Світові тенденції розвитку неурядових аналітичних центрів. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1291> (дата звернення: 14.01.2025).
23. Ржевська Н. Комплексне моделювання у прогнозуванні та розробка міжнародних сценаріїв *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*. - 2012. Вип. 4(3). С. 170-175. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/filipol_2012_4\(3\)_36](http://nbuv.gov.ua/UJRN/filipol_2012_4(3)_36) (дата звернення: 14.01.2025).
24. Ржевська Н. «Мозкові центри» як суб'єкти експертного середовища: функціональний аналіз. *Політичний менеджмент* 2012. №1-2, С.161-169.
25. Ржевська Н. Рейтингова модель діяльності незалежних "мозкових центрів" США *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"*. Серія : Політологія. 2014. Т. 248, Вип. 236. С. 79-86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdupol_2014_248_236_14 (дата звернення: 14.01.2025).
26. Ржевська Н. Способи прямого впливу аналітичних центрів США на суб'єктів прийняття політичних рішень *Гілея: науковий вісник*. 2013. № 76. С. 243-247. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2013_76_86 (дата звернення: 14.01.2025).
27. Ржевська Н. Стратегічна аналітика в США та Україні: генеза ставлення та сучасний стан *Політичний менеджмент*. 2013. № 59. С. 167-175. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2013_59_19 (дата звернення: 14.01.2025).

28. Ржевська Н. Стратегічне прогнозування: багатофакторні підходи в прогнозуванні *Вісник Дніпропетровського університету*. Серія : Філософія. Соціологія. Політологія. 2012. Т. 20, вип. 22(3). С. 278-282. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdufsp_2012_20_22\(3\)_57](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdufsp_2012_20_22(3)_57) (дата звернення: 14.01.2025).
29. Ржевська Н. Стратегічне прогнозування як умова ефективності зовнішньої політики держави *Вісник Дніпропетровського університету*. Серія : Філософія. Соціологія. Політологія. 2015. № 2. С. 187-194. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdufsp_2015_2_25 (дата звернення: 14.01.2025).
30. Ржевська Н. Функції й напрями діяльності "мозкових центрів" *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2012. Вип. 107(1). С. 171-178. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2012_107\(1\)_27](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apmv_2012_107(1)_27). (дата звернення: 14.01.2025).
31. Серія Військовий баланс. URL: <https://www.iiss.org/publications/the-military-balance/> (дата звернення: 14.01.2025).
32. Серія Еделфі. URL: <https://www.iiss.org/publications/adelphi-papers/> (дата звернення: 14.01.2025).
33. Серія Стратегічний огляд. URL: <https://www.iiss.org/publications/strategic-survey/?OriginalPath=%2Fpublications%2Fstrategic-survey%2F> (дата звернення: 14.01.2025).
34. Стажування для студентів від Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP), Німеччина URL: <https://web.kpi.kharkov.ua/emmb/2022/04/16/stazhuvannya-dlya-studentiv-vid-stiftung-wissenschaft-und-politik-swp-nimechchyna/> (дата звернення: 14.01.2025).
35. Стипендії Фонду Конрада Аденауера URL: <https://mobilnist.kpi.ua/diploms/konrad-adenauer/> (дата звернення: 14.01.2025).
36. Сьогодні в Лондоні відкривається Український інвестиційний саміт. В оргкомітеті форуму повідомили, що його організатором є інститут Адама Сміта за участю посольства України у Великій Британії. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/928142.html> (дата звернення: 14.01.2025).

37. Тітар І. Україна у віддзеркаленні іноземних аналітичних центрів. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна*. 2016. С.79-84.
38. Український інвестиційний саміт Інституту Адама Сміта. URL: <https://cfcbigideas.com/uk/ukrainian-investment-summit-of-adam-smith-conferences/> (дата звернення: 14.01.2025).
39. Український інвестиційний саміт Інституту Адама Сміта 2014 URL: <https://interfax.com.ua/news/press-release/229075.html> (дата звернення: 14.01.2025).
40. Фахурдінова М. Погляд із Берліна: яким бачать конфлікт на Донбасі німецькі аналітичні центри. URL: <https://rpr.org.ua/news/pohliad-iz-berlina-iakym-bachat-konflikt-na-donbasi-nimets-ki-analitychni-tsentry/> (дата звернення: 14.01.2025).
41. Фонд ім. Фрідріха Еберта (FES) URL: <https://ukraine.fes.de/pro-nas/fond-imfridrikha-eberta.html> (дата звернення: 14.01.2025).
42. Четверта школа міжнародної аналітики URL: <https://ukraine.fes.de/e/chetverta-shkola-mizhnarodnoji-analitiki.html> (дата звернення: 14.01.2025).
43. Щодо 6-го Українського інвестиційного саміту під егідою фундації «Адам Сміт Конференсиз» URL: <https://mfa.gov.ua/news/956-shhodo-6-go-ukrajinsyкого-investicijnogo-samitu-pid-jegidoju-fundacijji-adam-smit-konferensiz> (дата звернення: 14.01.2025).
44. Adam Smith institute URL: <https://www.adamsmith.org/about-the-asi> (дата звернення: 14.01.2025).
45. Braun Bernd 80 Jahre Friedrich-Ebert-Stiftung – Eine Außensicht URL: <https://library.fes.de/pdf-files/fes/06121.pdf> (дата звернення: 14.01.2025).
46. Copeland E. A brief overview of UK think tanks. URL: <http://workingforathinktank.co.uk/chapter-1/> (дата звернення: 14.01.2025).
47. DIW Berlin URL: <http://surl.li/rvmmcm> (дата звернення: 14.01.2025).
48. Eisermann Daniel: Außenpolitik und Strategiediskussion, Die Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik 1955–1972. Oldenbourg, München 1999. 200 s.

49. Friedrich Ebert Stiftung URL: <https://ukraine.fes.de/e/vazhka-situacija-ukrajinskikh-profspilok-u-fokusi-profspilkovogo-monitoru-2024.html> (дата звернення: 14.01.2025).
50. Friedtich Naumann foundation URL: <https://www.freiheit.org/> (дата звернення: 14.01.2025).
51. Friedrich Naumann Stiftung Фонд Фрідріха Наумана URL: <http://oneu.edu.ua/pages/viddili-i-sluzhbi/miznarod/fondi/fondi-4/> (дата звернення: 14.01.2025).
52. German Council on Foreign Relations URL: <https://dgap.org/en/about-us> (дата звернення: 14.01.2025).
53. Hanns Seidel stiftung URL: <https://centralasia.hss.de/ru/sfera-dejatelnosti/> (дата звернення: 14.01.2025).
54. Hienrich Böll stiftung URL: <https://www.boell.de/en> (дата звернення: 14.01.2025).
55. Konrad Adenauer Stiftung URL: <https://www.kas.de/uk/organisation> (дата звернення: 14.01.2025).
56. Lodge G., Paxton W. Innovation in Think Tanks. Policy influence and change in developing countries. RSA. 2017. P. 28.
57. Medina-Iborra I., Guttormsen D. Visibility and Activity: Foreign Affairs Think Tanks in the United Kingdom. *Political Perspectives*. 2013. Vol. 7 (1). 46-74 p.)
58. Mutebi N. Funding for charities and other voluntary organizations. *House of Commons Library*. 2020. No. 1440. P. 7.
59. Rosa Luxemburg stiftung URL: <https://www.rosalux.de/> (дата звернення: 14.01.2025).
60. Stone D. Think Tank Traditions: Policy Research and the Politics of Ideas Manchester : Manchester University Press, 2004. 286 p.
61. Stiftung Wissenschaft und Politik URL: <https://www.linkedin.com/company/swp-berlin> (дата звернення: 14.01.2025).
62. Struggle for Ukraine URL: <http://surl.li/djdvpv> (дата звернення: 14.01.2025).

63. Suzuki T. A Japanese Think Tank: Exploring Alternative Models URL: <http://surl.li/zuujsx> (дата звернення: 14.01.2025).
64. The Russian Challenge. URL: <http://surl.li/gwhhas> (дата звернення: 14.01.2025).
65. Thunert M. Think Tanks in Deutschland – Berater der Politik? Aus Politik und Zeitgeschichte, Beilage zur Wochenzeitung URL: <http://www.bpb.de/apuz/27231/think-tanks-in-deutschland-berater-der-politik?p=all>, (дата звернення: 14.01.2025).
66. Zeitara W. Think Tanks na przykładzie USA i Polski. Lublin : UMCS Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Sklodowskiej, 2010. 146 с.
67. Zunker A. Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP) Entwicklungsgeschichte einer Institution politikbezogener Forschung Berlin, 2007, 373 S.